Основна школа
„Бранко Радичевић”
Стапар

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ ЗА ТРЕЋИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

-Од школске 2024/2025. до школске 2027/2028. године-

1. ПЛАН И ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ТРЕЋИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;
2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења зацелвити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције преманасиљу;
3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичкихспособности;
5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробитиживотиња;
6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовнојпракси;
7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које семења;
8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама иинтересовањима;
9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савременена- уке итехнологије;
10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свогмишљења;
11) оспособљавањезадоношењеваљаниходлукаоизборудаљегобразовањаизанимања,сопственогразвојаибудућегживота;
12) развијањеосећањасолидарности,разумевањаиконструктивне сарадње са другима и неговање другарства ипријатељства;
13) развијање позитивних људскихвредности;
14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведномдруштву;
15) развој и поштовање расне, националне, културне,језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и уважавањеразличитости;
16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањемшколовања;
18) повећање ефикасности образовања и васпитања иунапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване назна

ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ТРЕЋИ РАЗРЕД

Ред. број	А. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	ТРЕЋИ РАЗРЕД	
		Нед.	Год.
1.	Српски језик	5	180
2.	Немачки језик	2	72
3.	Математика	5	180
4.	Природа и друштво	2	72
5.	Ликовна култура	2	72
6.	Музичка култура	1	36
7.	Физичко и здравствено васпитање	3	108
	УКУПНО: А	20	720
Ред. број	**Б. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ**	**Нед.**	**Год.**
1.	Верска настава/ Грађанско васпитање[3]	1	36
	УКУПНО: Б	1	36
	УКУПНО: А + Б	20	756
Ред. број	**ОБЛИК ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА**	**Нед.**	**Год.**
1.	Редовна настава	21	756
2.	Дигитални свет	1	36
3.	Допунска настава	1	36
4.	Настава у природи**	7-10 дана годишње	
Ред. број	**ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА**	**Нед.**	**Год.**
1.	Час одељењског старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности[6]	1	36
3.	Екскурзија[7]	1 дан годишње	

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ТРЕЋИ РАЗРЕД

А. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења Српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања,негујућисвестозначајуулогејезикауочувањунационалногидентитета;дасеоспособезатумачењеодабранихкњижевнихид ругих уметничкихделаизсрпскеисветскебаштине,радинеговањатрадицијеикултуресрпскогнародаиразвијањаинтеркултуралности.

Годишњи фонд часова: 180 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: – чита са разумевањем различитетекстове; – опише свој доживљај прочитаних књижевнихдела; – изнесе своје мишљење отексту; – разликује књижевне врсте: лирску и епску песму, причу, басну, бајку, роман и драмскитекст; – одреди тему, редослед догађаја, време и место дешавањау прочитаномтексту; – именујеглавнеиспореднеликовеиразликујењиховепозитивне и негативнеособине; – уочи основне одлике лирске песме (стих, строфа ирима); – разуме пренесено значење пословице и басне и њихову поучност; – разуме идеје књижевногдела;	**КЊИЖЕВНОСТ**	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Лирска поезија** 1. Душан Костић:*Септембар* 2. Григор Витез: *Какве је бојепоток/* Десанка Максимовић: *Вожња* 3. Душан Васиљев:*Зима* 4. Мирослав Антић: *Шта јенајвеће/* Ф. Г. Лорка: *Луцкаста песма* 5. Драган Лукић: *Свакогадана/ Шта је отац* 6. Бранислав Црнчевић: *Љутитомече/* Љубивоје Ршумовић*: Аждаја своме чеду тепа* 7. Милован Данојлић: *Љубавнапесма* 8. Љубивоје Ршумовић: *Домовина себранилепотом* 9. Химна СветомеСави

– уочи основне одлике народнебајке; – разликује народну од ауторске бајке; – представи главне особинејунака; – уочи основне одлике народне епскепесме; – уочи поређење у књижевном делу и разуме његовуулогу; – разликује опис од приповедања у књижевномделу; – покаже примере дијалога у песми, причи и драмскомтексту; – уочи хумор у књижевномделу; – чита текст поштујући интонацијуреченице/стиха; – изражајно рецитује песму и чита прознитекст; – изводи драмскетекстове; – разликује врсте (и подврсте) речи у типичнимслучајевима; – одредиосновнеграматичкекатегоријеименица,придеваи глагола; – примењује основна правописнаправила; – јасноиразговетноизговориобавештајну,упитнуизаповедну реченицу, поштујући одговарајућу интонацију и логички акце нат, паузе, брзину итемпо; – спои више реченица у краћу и дужуцелину; – препричава, прича и описује и на сажет и на опширанначин; – извештава о догађајима водећи рачуна о прецизности,тачности, објективности исажетости; – варира језичкиизраз; – попуни једноставан образац у који уноси основне личне податке; – разликује формални од неформалног говора(комуникације);		*10.* Бранко Стевановић: *Занимање МаркаКраљевића* **Епска поезија** *11.* Народнепесме:*МаркоКраљевићибегКостадин,Орање МаркаКраљевића* **Проза** *1.* Ла Фонтен: *Цврчак и мрав*/Езоп: *Корњача изец* *2.* Народна приповетка: *Свети Сава и сељак безсреће* *3.* Народна бајка: *Чардак ни на небу ни наземљи* *4.* Народна приповетка: *Свијету се не можеугодити* *5.* Бранко Ћопић: *Изокренута прича* *6.* Оскар Вајлд: *Себичниџин* *7.* Светлана Велмар Јанковић: *Златно јагње*(одломак) *8.* Бранко В. Радичевић: *Прича о дечаку иМесецу* *9.* Ијан Макјуен: *Реч-две о Питеру*(одломак) *10.* Јохана Шпири: *Хајди*(одломак) *11.* Народна бајка: *Баш-Челик* (читање унаставцима) *12.* Јасминка Петровић: *Од читања се расте* (читање унаставцима) **Драмски текстови** *1.* Душан Радовић: *А зашто онвежба* *2.* Александар Поповић: *Лед сетопи* *3.* Јованка Јоргачевић: *Никад двадобра* *4.* Лаза Лазић:*Суђење* **Популарни и информативни текстови** Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу о значајним личностима српског језика, књижевности и културе (Милева Ајнштајн, Михаило Пупин), знаменита завичајна личност и др. **ДОМАЋА ЛЕКТИРА** *1.* Бранко Ћопић: *Доживљаји МачкаТоше* *2.* Избор из поезије Душана Радовића (*Замислите, Да ли ми верујете,Страшанлав,Кадјебиомрак,Тужнећачкеисповести, Здравица,*

учествујеуразговорупоштујућиуобичајенаправилакомуни-кације и пажљиво слушасаговорника.		*Плави зец* и другепесме) 3. Браћа Грим: *Бајке* (поизбору) **Књижевни појмови:** – лирскапесма, – химна, – епскапесма, – народнабајка, – роман, – поређење, – персонификација (на нивоупрепознавања), – опис, – дијалог, – приповедање, – епски јунак, драмскарадња
	ЈЕЗИК Граматика, правопис и ортоепија	Врсте речи: именице (градивне,збирне); придеви(присвојни,градивни**);**родибројпридева; заменице (личне заменице); глаголи;лицеибројглагола. Подела речи на крају реда (граница на самогласник). Управни говор (први и други модел). Неуправни говор. Великослово:писањеименанарода,вишечланихгеографских назива (планина, река, језера, мора и сл.), празника, наслова књига ичасописа; Писање присвојних придева изведених од властитихимена (суфикси: *-ов,-ев,*

		-ин; -ски, -чки, -шки). Речца *не* уз именице и придеве**.** Наводници (у управном говору, насловима дела, називима школа). Сугласник *ј* (између самогласника *и-о* и *о-и)*. Скраћенице (мерне јединице за масу, дужину, време и запремину течности).
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Краћи и дужи текстови – књижевни и некњижевни, као и нели- неарни текстови. Причање о догађајима и доживљајима, стварним и измишљеним (усмено и писано). Описивање људи, животиња и природе (плански приступ) – усмено и писано. Различите комуникативне ситуације (комуникација са одраслима и са вршњацима; у школи, у продавници, телефонски разговор, поздрављања, честитања и сл.). Богаћење речника: речи истог или сличног значења; речи супротног значења; речи које значе нешто умањено и увећано (уз одговарајуће текстове из лектире). Правописне вежбе: вежбе допуњавања и избора правилног обли ка речи; диктат, аутодиктат. Језичке вежбе: проширивање и допуњавање реченица разли-читимврстамаречи,променаредаречиуреченици,промена дужинереченице. Лексичко-семантичке вежбе: речи који припадају различитим тематским скуповима; речи супротног значања али исте врсте и истог рода и броја, промена граматичког лица у тексту; основно и пренесено значење речи и друго. Стилске вежбе: састављање прича на основу задатих речи; сажимање или проширивање познате приче (текста), мењање краја приче (текста); настављање приче на основу датог почетка; промена

		становишта (нпр. увести у текст нове ликове; сместити бајку у далеку будућност...). Говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско прикази- вање драмског/драматизованог текста и сл.

Кључни појмови: књижевност, језик, језичка култура.

Општа предметна компетенција

Примењује основна знања о српском језику и основна начела тумачења књижевних дела; поштује књижевнојезичку норму и користи језик као низ стваралачких могућности у усменој и писаној комуникацији – обликује логичан и структуриран говорени и писани текст; чита, тумачи, упоређује и вреднује књижевнеи неуметничке текстове прикладне узрасту ученика; уме да изабере дела за читање према свом литерарном укусу; чува, негује и воли српски језик.

Компетенције:Компетенција за учење, комуникација,сарадња, естетска компетенција,дигитална

Исходи воде развијању следећих стандарада:

1CJ.0.1.1. познаје основна начела вођења разговора: уме да започне разговор, учествује у њему и оконча га; пажљиво слуша своје саговорнике

1CJ.0.1.2. користи форме учтивог обраћања

1CJ.O.1.3. казује текст природно, поштујући интонацију реченице/стиха, без тзв.„певушења" или „скандирања"

1CJ0.1.4 .уме да преприча изабрани наративни иликраћи информативни текст на основу претходне израде плана текста и издвајања значајних делова или занимљивих детаља

1CJ.0.1.5. уме самостално (својим речима) да описује и да прича на задату тему: држи се теме, јасно структурира казивање (уводни, средишњи и завршни део казивања), добро распоређујући основну информацију и додатне информације

1CJ.0.1.6. уме на занимљив начин да почне и заврши своје причање

1CJ.0.1.7. уме у кратким цртама да образложи неку своју идеју

1CJ. 1.2.1.влада основном техником читања ћириличког и латиничког текста

ICJ. 1.2.2. одговара на једноставна питања у вези са текстом, проналазећи информације експлицитно исказане уједној реченици, пасусу, или у једноставној табели (ко, шта, где, када, колико и сл.)

1CJ. 1.2.4. познаје и користи основне делове текста и књиге (наслов, пасус, име аутора; садржај, речник)

1CJ 1.2.5. Одређује основну тему текста

1CJ 1.2.6. разуме дословно значење текста

1CJ1.2.7. разликује књижевноуметнички од информативног текста

1CJ. 1.2.8. процењује садржај текста на основу задатог критеријума: да ли му седопада, да ли му је занимљив; да ли постоји сличност између ликова и еитуација из текста и особа и ситуација које су му познате; издваја речи које су му непознате
1CJ.2.2.1. чита текст природно, поштујући интонацију реченице/стиха; уме да одреди на ком месту у тексту је пауза, место логичког акцента; који део текста треба прочитати брже, а који спорије
1CJ.2.2.2. изводи једноставне закључке у вези са текстом, анализирајући и обједињујући информације исказане у различитим деловима текста (у различитим реченицама, пасусима, пољима табеле)
1CJ.2.2.3. раздваја битне од небитних информација; одређује след догађаја у тексту
1CJ 2.2.5. одређује основни смисао текста и његову намену
1CJ 2.2.6. препознаје фигуративно значење у тексту
1CJ.2.2.7. изводи једноставне закључке на основу текста (предвиђа даљи ток радње, објашњава расплет, уочава међусобну повезаност догађаја, на основу поступака јунака/актера закључује о њиховим особинама, осећањима, намерама и сл.)
1CJ.2.2.8. износи свој став о садржају текста и образлаже зашто му се допада/не допада, због чега му је занимљив/незанимљив; да ли се слаже/не слаже са поступцима ликова
1CJ.2.2.9. издваја делове текста који су му нејасни

1CJ. 1.3.1. пише писаним словима ћирилице
1CJ. 1.3.2. уме да се потпише
1CJ 1.3.3 почиње реченицу великим словом, завршава је одговарајућим интерпункцијским знаком
1CJ 1.3.4. Употребљава велико слово приликом писања чличних имена, назива места (једночланих) , назива школа
1CJ.1.3.5. пише кратким потпуним реченицама једноставне структуре
1CJ 1.3.6 издваја наслов, углавном се држи теме
1CJ. 1.3.7. препричава кратак једноставан текст (до 400 речи)
1CJ 1.3.8 користи скроман фонд речи (у односу на узраст) ; правилно их употребљава
1CJ. 1.3.9. пише кратку поруку (о томе куда иде, зашто касни, и сл.)
1CJ 1.3.10 пише честитку (за Нову годину, рођенмдан), позивницу (За рођенданску прославу, забаву,) разгледницу
1CJ.3.2.1. изводи сложеније закључке на основу текста, обједињујући информације из различитих делова дужег текста
1CJ 3.2.5 представља текст у одговарајућој нелинеарној форми (уноси податеке из текста у дату табелу или дијаграм)
1CJ.3.2.7. објашњава и вреднује догађаје и поступке ликова у тексту (нпр. Објашњава зашто је лик поступио на одређен начин, или вреднује крај приче у односу на своја предвиђања током читања текста, или износи свој став о догађајима из текста)
1CJ.3.3.1. пише јасним, потпуним, добро обликованим реченицама; користи разноврсне синтаксичке конструкције, укључујући и сложене
1CJ 3.3.2 јасно сртуктуира текст , увод разреда и закључак; добро распоређује основну информацију и додатне информације унуртар текста и пасуса
1CJ 3.3.4 саставља кратак експозиторни текст
1CJ.3.3.5. користи богат фонд речи (у односу на узраст)

Књижевност

1СЈ 1.5.1 препознаје књизевне родове на основу формалне одлике поезије, прозе и драме

1СЈ.1.5.2. препознаје књижевне врсте (бајку и басну)

1СЈ. 1.5.3. одређује главни догађај и ликове (који су носиоци радње) у књижевноуметничком тексту

1СЈ. 1.5.4. одређује време и место дешавања радње у књижевноуметничком тексту

1СЈ 2.5.1 разликује лирску од епске песме

1СЈ.2.5.2. одређује фолклорне форме (кратке народне умотворине - пословице, загонетке, брзалице)

1СЈ 2.5.3. препознаје риму, стих и строфу у лирској песми

1СЈ.2.5.4. одређује карактеристичне особине, осећања, изглед и поступке ликова; и односе међу ликовима у књижевноуметничком тексту

1СЈ.2.5.5. уочава везе међу догађајима (нпр. одређује редослед догађаја укњижевноуметничком тексту)

1СЈ 2.5.6. разликује приповедање од описивања и дијалога

1СЈ.3.5.1. тумачи особине, понашање и поступке ликова позивајући се на текст

1СЈ.3.5.2. уочава узрочно-последичне везе међу догађајима у тексту

Језик

1СЈ. 1.3.3. почиње реченицу великим словом, завршава је одговарајућиминтерпункцијским знаком

1СЈ. 1.3.4. употребљава велико слово приликом писања личних имена, назива места (једночланих), назива школе

1СЈ 1.4.1 препознаје врсте речи (именице, заменице, придеви , бројеве, и глаголе)

1СЈ 1.4.2 препознаје граматичке категорије променљивих речи (род и број заједничких именица) и глаголско време (презент, перфекат и футур)

1СЈ 1.4.3 препознаје врсте реченица по комуникативној функцији (обавештајне, упитне , узвичне, заповедне)и по потврдности/одричности (потврдне и одричне)

СЈ. 1.4.5. познаје значења речи и фразеологизама који се употребљавају у свакодневној комуникацији (у кући, школи и сл.)

1СЈ 2.3.1. зна и користи оба писма (ћирилицу и латиницу)

1СЈ.2.3.2. употребљава велико слово приликом писања имена држава и места и њихових становника; користи наводнике при навођењу туђих речи; правилно пише присвојне придеве *{-ов/-ев/-ии, -ски/-чки/-шки)*\ правилно пише гласове ћ, ч, ђ, Љ;правилно пише сугласник ј у интервокалској позицији; правилно пише речцу л_и и речцу не; употребљава запету при набрајању

1СЈ.2.3.3. пише јасним и потпуним реченицама; варира језички израз (ред речи у реченици, типове реченица, дужину реченице...)

] СЈ.2.3.4. држи се теме; излагање организује око основне идеје текста коју поткрепљује одговарајућим детаљима

1СЈ 2.3.5 језички израз прилагођава комуникативној ситуацији (формалној, неформалној)

1СЈ 2.3.6. саставља кратак наративни текст

1СЈ 2.3.7. саставља кратак дескриптивни текст

1СЈ 2.3.8. користи фонд речи примерен узрасту, употребљава синониме (да избегне понављање)

1СЈ 2.3.9. исправља свој текс (критички чита написано, поправља текст и исправља написано)

1СЈ 2.3.11 пише писмо (приватно и уме да га адресира)

1СЈ 2.4.1 одређује врсте речи (именице, заменице, придеве, бројеве и глаголе)
1СЈ 2.4.2 препознаје подврте речи(властите и заједничке именице; описне, присвојне и градивне придеве; личне заменице; основне и редне бројеве; глаголе)
1СЈ 2.4.3 препознаје лица, род и број личних заменица у номинативу
1СЈ 2.4.4. препознаје граматичке категорије глалола (лице, род, број) и уме да пребаци глаголе из једног глаголског времена у друго
1СЈ 2.4.6. одређује врсте реченица по комуникативној функцији и по потврдности / одричности
1СЈ 2.4.7. састављ реченице различите по комунаккативној функцији и облику
1СЈ 2.4.8. препознаје синонимију
!СЈ 2.4.9. препознаје значење речи и фрезеологизама који се јављају у школским текстама и правилно их употребљава
1СЈ 3.4.1 именује врсте и подврсте речи (властите и заједничке именице; описне, присвојне и градивне придеве; личне заменице; основне и редне бројеве; глаголе)
1СЈ 3.4.2 уме да промени облик променљивих речи према задатом критеријуму : заједничких именица према броју, а глагола, придева и заменица према роду и броју
1СЈ.3.4.4. одређује значења непознатих речи и фразеологизама на основу ситуације и текста/контекста у којем су употребљени
1СЈ 3.4.5 употребљава речи у осноцном и пренесеном / фигуративном значењу

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Српског језика заснован је на ис- ходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области.Програм наставе и учења предмета Српски језик у трећем разреду основне школе чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручени број часова по предметним областима је: Књижевност – 80 часова, Језик – 60 часова и Језич- ка култура – 40 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

ОБЛАСТ/ТЕМА	НАЧИНИ И ПОСТУПЦИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
КЊИЖЕВНОСТ	У настави књижевности најважније је код ученика развијатиспособностчитањакњижевнихтекстовасаразумевањем,подстицати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус и неговати истрајност у читању и доживљавању књижевног дела. Ученике треба навикавати да опишу доживљај прочитаних књижевних дела и изнесу мишљење о њима. Читање захтева време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења. Кроз читање књи- жевноуметничких текстова и у разговору о њима на часу гради се критичко мишљење, јер ученици треба да имају суд о поступцима и особинама ликова, као и о различитим догађајима у тексту. Посебно је важно што књижевност код ученика интензивно развија емпатију, тиме што од читалаца тражи да се ставе на место друго- га и да разумеју најразличитије особине и поступке ликова. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика,

кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевно- сти и културе других народа.

Школска лектира је разврстана по књижевним родовималирска и епска поезија, проза, драмски текстови за децу и обогаћена избором научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део школске лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али и репрезентативна дела за децу из светске књижевности (Оскар Вајлд: *Себични џин*, ИјанМакјуен:*Реч-двеоПитеру*,ЈоханаШпири:*Хајди*(одломак).

Домаћалектираобухватазначајнапоетскаипрознаделадечје књижевности (Браћа Грим: *Бајке* (три бајке по избору), БранкоЋопић:*ДоживљајиМачкаТоше*,изборизпоезијеДушанаРадовића.

Избор дела школске и домаће лектире примерен је узрасту ученика.

Поједина дела из обавезног корпуса су изборна. Учитељу се пружа могућност да изабере да ли ће на часовима обрађивати:

- Ла Фонтенову басну *Цврчак и мрав* или Езопову басну *Корњача изеџ*;
- *Шта је највеће* Мирослава Антића или *Луџкасту песму* Ф. Г.Лорке;
- *Свакога дана* или *Шта је отац* ДрагањаЛукића;
- *Какве је боје поток* Григора Витеза или *Вожња* Десанке Максимовић;
- *Љутито мече* Бранислава Црнчевића или *Аждаја своме чеду тепа* ЉубивојаРшумовића.

Изборност допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Програмом се подстиче упознавање ученика са знаачајним личностима српског језика, књижевности, науке и културе (Свети Сава, Милева Ајнштајн, Михајло Пупин).

Током обраде књижевних текстова ученици развијају прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делукоје слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да износе своје ста- вове и аргументују их примерима изтекста.

Поређење као стилску фигуру ученик овог узраста треба првенствено да уочи, а потом и да разуме његову улогу у тексту. Ученици усвајају основне облике казивања (форме приповедања) тумачећи текстове из школске и домаће лектире. Ученик треба да разликује опис од приповедања у књижевном делу и уочи дијалог у песми, причи и драмском тексту.

Приликом обраде лирских, епских и драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (изражајно рецитовање лирске песме, читање прозног текста интерпретативно, сценски наступ извођење драмског текста, драмска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака).

Развијање књижевних појмова код ученика не подразумева учење дефиниција, већ именовање и описно образлагање појма; уочавање улоге одређеног појма у књижевноуметничком тексту.

Важно је нагласити да ученици треба да читају оригиналне текстове аутора, а не оне који су из разних разлога и на различите начине прекрајани и мењани претходних деценија, као што је то био случај са бајком „Себични џин" Оскара Вајлда. Ова бајка за- вршава се смрћу џина у дубокој старости, уз хришћанске мотиве који су битни за

	разумевање и самог краја и дела у целини. Књижевна дела која су доживела екранизацију (*Хајди*, *Баш-Челик*идругенароднеиауторскебајке)могупослужитизакомпаративну анализу и уочавање разлике између књижевности и филма,чимеученицимогудођидозакључкаоприродидвамедија и развијати своју медијску писменост. Часови књижевности могу се употпунити коришћењем дигиталних садржаја. Наставницима и ученицима могу бити од велике помоћи аудио записи, на којима се чује како глумци изражајно и интерпретативно казују изабране текстове. Такође, у наставу треба увести разноврсне стваралачке активности којима се врши систематизација обрађених садржаја (игре асоцијација, креативне слагалице, интерактивни задаци и квизови).
ЈЕЗИК	У настави језика ученици овладавају писаним и усменим стандардним српским језиком. Програм је усмерен на усвајање основних граматичких правила и њихову адекватну примену у писаној и говорној комуникацији. **Граматика** У програму су наведени само нови садржаји из граматике, али се подразумева да се градиво повезује са садржајима обрађеним у првом и другом разреду. Основна знања из морфологије проширују се у вези са именицама, придевима и глаголима, а уводи се нова врста речи: заменице (само личне). Две нове именичке подврсте, градивне и збирне именице, треба увести тек пошто се понове властите и заједничке именице. Нову подврсту придева – градивне и присвојне треба увести тек пошто се понове описни придеви. Важно је да ученици повежу градивне именице као основу за извођење градивних придева, а да не мешају ове две врсте речи. Кад су у питању присвојни придеви, градиво из граматике треба што више повезивати са правописом. Да би се одредио род и број придева, треба поновити род и број именица и указати ученицима на слага ње придева са именицом у роду и броју, без увођења нових термина. Увођење личних заменица подразумева само основне облике и њихово повезивање са глаголским лицем, односно бројем, што ће представљати основу за уочавање слагања субјекта и предиката у наредномразреду. Врсте речи уочавати најпре на изолованим примерима (уосновном облику), а затим увежбавати и у оквиру реченице. Наставу граматике треба повезивати са наставом књижевности тако што књижевни текстови из *Читанке* могу послужити за граматичку анализу и послужити као пример употребе врста речи у реченици и различитих врста реченица по облику и значењу. Водити рачуна о томе да примери буду једноставни за анализу. Учитељ може и прилагодити текст, тако да примери буду типични. **Правопис** Правописна правила ученици треба да усвајају постепено, уз понављање и вежбање већ наученог и уз усвајање нових садржаја, и то путем различитих вежбања како на нивоу речи тако и на нивоу реченице. Писање вишечланих географских назива потребно је повезати са наставом природе и друштва – завичајном географијом. Пожељно је направити корелацију са наставом математике у вези са писањем скраћеница за мерне јединице.

	Пошто се градиво из математике проширује великим бројем јединица мере, требало би, на овом нивоу, скренути пажњу на њихово писање само латиничким писмом.
ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (УСМЕНО И ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ)	Област *Језичка култура* обухвата усмено и писмено изражавање. *Усмено изражавање* ученика треба развијати у разговору у којем их учитељ усмерава да јасно, прецизно и разговетно изговарају реченице, поштујући интонацију и правилно акцентовање у реченицама. У вођеном разговору о књижевном или неуметничкомтекстуилиоодређенојтеми,учениодговарајунапитања,постављају питања, износе своја мишљења и ставове. Ученици се охрабрују да обликују усмену поруку у којој ће изнети информације на примерима из свакодневног живота. Учитељ треба даствара прилике и подстиче ученике да говоре, износе информације, своја мишљења, осећања итд. У трећем разреду требало би подстицати ученике да препричавају, причају и описују и на сажети на опширан начин како усмено, тако и писмено. *Препричавање* мора да има свој циљ и да буде плански и усмерено. Потребно је усмеравати ученике како да одаберу чињенице, како да одвоје главно од споредног и мање битног и како да следе хронолошки ток садржаја. Требало би водити рачуна о томе да се препричавају само они садржаји који испуњавају програмске захтеве и који су ученицима претходно протумачени/анализирани, предочени, објашњени. *Причање* представља стваралачко изражавање без обзира на то да ли је у питању стварност или фантазија, тј. да ли је реч о репродуковању неког доживљаја, догађаја и замишљеног садржаја (из света дечије маште). Најчешће се почиње са причањем доживљаја, па потом догађаја. Потребно је указати ученицима да занимљиво причање треба да буде динамично, као и да могу слободније да износе личне доживљаје, ставове, да буду маштовити и оригинални, да се емоционално и сликовито изражавају. *Описивање* – треба оспособљавати ученике да пажљиво по- сматрају, уочавају, откривају, запажају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Ученици би требало да локализују оно што описују (временски, просторно, узрочно), да одаберу битна својства (однос спољашњег и условно унутрашњег) и да изнесу лични став/однос према датој појавности. Будући дасеописивањечестодоводиублискувезусачитањемитумачењем текста (посебно књижевноуметничког), потребно је стално усмеравати пажњу ученика на она места у овој врсти текстова која обилују описним елементима (опис предмета, ентеријера, биљака и животиња, књижевних ликова, пејзажа и сл.), јер су то и најбољи обрасци за спонтано усвајање описивања као трајне вештине у језичком испољавању. Циљеве и задатке ове врсте вежбања требало би постепено усложњавати – од једнолинијске дескрипције видљивог до промишљеног, аналитичког изражавања доживљаја стварности у којој ће бити истакнута самосталност и индивидуалностученика. *Извештавањем* се на јасан, објективан и сажет начин говорио неком догађају. На овом узрасту је потребно само указати ученицима на основне одлике овог облика изражавања: на тачност преношења података, на аутентично презентовање чињеница, на једноставност, на одсуство личног коментара, субјективног доживљаја и имагинарног. Није потребно задати ученицима да напишу извештај, већ би их требало подстицати да сажето усмено известе о себи (нпр. о обављеном задатку код куће) у виду одговора на питања која ће учитељ поставити. На овај начин ће ученици вежбати да буду економични и прецизни приликом изражавања. *Варирање језичког израза* односи се на специфичан одабир и комбинацију језичких средстава. Помоћу

	књижевних и некњижев- них текстова ученицима би требало указати на различите могућности употребе речи, синтагми и реченица у формалним/неформалним језичким ситуацијама, као и на промену њиховог значења у зависности од контекста. Током практичне наставе језичке културе ученицима би требало указати да је неопходно говорити онако како то захтева комуникативна ситуација и са њом ускладити језичке механизме. Током наставе језичке културе требало би оспособити ученике да правилно попуне различите једноставне обрасце; на пример, образац за учлањивање у библиотеку или у спортски клуб, писање позивнице за рођендан и слично. На овом узрасту реализују се различите програмске вежбе (правописне, језичке, лексичко-семантичке и говорне вежбе). *Правописневежбе*представљајунајбољиначиндасеправописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. У овом узрасту требало би примењивати просте правописне вежбе које су погодне за савлађивање само једног правописног правила из једне правописне области. Приликом савлађивања правописнихначела погодне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, аутодик тат, вежбе допуњавања и избора правилног облика речи. Језичкакултураученикanегујесеикрозигровнеактивности,по себно кроз *језичке вежбе*, на пример, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разго- вор у продавници, разговор код лекара и слично. Могу се одабрати и проширивање и допуњавање реченица различитим врстама речи, про менаредаречиуреченици,променадужинереченицеислично. Применом *лексичко-семантичких вежби* код ученика сествара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Развијању смисла за прецизно изражавање и разумевање значења речи и из- раза доприносе различите вежбе, на пример: навести речи који припадају различитим тематским скуповима; речи супротног значења али исте врсте и истог рода и броја; промена граматичког лица у тексту; основно и пренесено значење речи идруго. *Говорне вежбе* код ученика подстичу машту и креативност због чега би их требало чешће примењивати у настави језичке културе. Го- ворне вежбе су у функцији изграђивања доброг језичког укуса, елоквентности и флуентности у изражавању. На овом узрасту најпогод није могу бити следеће говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/драматизованог текста и слично. Ниједан школски писмени задатак сене израђује у трећем разреду.

Допунска настава из српског језика – годишњи фонд часова 18.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– разликује врсте (и подврсте) речи у типичнимслучајевима; – одредиосновнеграматичкекатегоријеименица,придеваи глагола; – примењује основна правописнаправила; – јасноиразговетноизговориобавештајну,упитнуизаповедну реченицу, поштујући одговарајућу интонацију и логички акце- нат, паузе, брзину итемпо; – споји више реченица у крађу и дужуцелину; – препричава, прича и описује и на сажет и на опширанначин; – извештава о догађајима водећи рачуна о прецизности,тачности, објективности исажетости; – варира језичкиизраз; – попуни једноставан образац у који уноси основне личне податке; – разликује формални од неформалног говора(комуникације); учествујеуразговорупоштујућиуобичајенаправилакомуни-кације и пажљиво слушасаговорника.	**ЈЕЗИК**	Врсте речи: именице (градивне,збирне); придеви(присвојни,градивни**);**родибројпридева; заменице (личне заменице); глаголи;лицеибројглагола. Подела речи на крају реда (граница на самогласник). Управни говор (први и други модел). Неуправни говор. Великослово:писањеименанарода,вишечланихгеографских назива (планина, река, језера, мора и сл.), празника, наслова књига ичасописа; Писање присвојних придева изведених од властитихимена (суфикси: *-ов,-ев,* *-ин; -ски, -чки, -шки*). Речца *не* уз именице и придеве**.** Наводници (у управном говору, насловима дела, називима школа). Сугласник *ј* (између самогласника *и-о* и *о-и)*. Скраћенице (мерне јединице за масу, дужину, време и запремину течности).
	КЊИЖЕВНОСТ	
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Причање о догађајима и доживљајима, стварним и измишљеним (усмено и писано). Описивање људи, животиња и природе (плански приступ) – усмено и писано. Различите комуникативне ситуације (комуникација са одраслима и са вршњацима; у школи, у продавници, телефонски разговор,

		поздрављања, честитања и сл.). Богаћење речника: речи истог или сличног значења; речи супротног значења; речи које значе нешто умањено и увећано (уз одговарајуће текстове из лектире). Правописне вежбе: вежбе допуњавања и избора правилног обли- ка речи; диктат, аутодиктат. Језичке вежбе: проширивање и допуњавање реченица разли-читимврстамаречи,променаредаречиуреченици,промена дужинереченице. Лексичко-семантичке вежбе: речи који припадају различитим тематским скуповима; речи супротног значања али исте врсте и истог рода и броја, промена граматичког лица у тексту; основно и пренесено значење речи и друго. Стилске вежбе: састављање прича на основу задатих речи; сажимање или проширивање познате приче (текста), мењање краја приче (текста); настављање приче на основу датог почетка; промена становишта (нпр. увести у текст нове ликове; сместити бајку у далеку будућност...).

Назив предмета	**МАТЕМАТИКА**
Циљ	**Циљ** учења Математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења,позитивнеставовепремаматематици,способносткомуникацијематематичкимјезикомписмомипримењистечена знањаивештинеу даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичкихпојмова.
Годишњи и фонд часова	**180 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**

- прочита,запишеиупоредибројевепрвехиљадеиприкажеих на бројевнојправој; - прочита број записан римским цифрама и напише датиброј римским цифрама (до1.000); - изврши четири основне рачунске операције, писмено иусме- но (до1.000); - подели број бројем прве десетице, са и без остатка, и провери резултат; - процени вредност израза са једном рачунскомоперацијом; - израчунавредностбројевногизразасанајвишетрирачунске операције; - одредидесетицеистотиненајближедатомброју; - решијединачинусаједномрачунскомоперацијом; - одреди и запише скуп решења неједначине са сабирањеми одузимањем; - реши проблемски задатак користећи бројевни изразили једначину; – уочи делове целине и запише разломке облика $\frac{m}{n}\ (m \le n \le 10)$; – упореди разломке облика $\frac{m}{n}$ са - упореди разломке облика са једнакимимениоцима; - резултат мерења дужине запише децималним бројем саједном децималом; - уочи и речима опише правило за настајање бројевногниза; - читаикористиподаткепредстављенетабеларноилиграфички (стубичасти дијаграм и сликовнидијаграм); - црта паралелне и нормалне праве, правоугаоник иквадрат;	**БРОЈЕВИ**	Бројеви прве хиљаде. Сабирање и одузимање (усмени и писмени поступак). Множење једноцифреним бројевима и бројем 10 и дељење бројевима прве десетице са и без остатка (усмени и писмени поступак). Зависност резултата од промене компонената. Једначине облика: $a + x = b$, $a - x = b$, $x - a = b$, $a \times x = b$. Неједначине облика: $a \pm x < b$, $a \pm x > b$, $x - a < b$, $x - a > b$. Римске цифре D, M. Упоређивање разломака са једнаким имениоцима. Децимални запис броја са једном децималом.
	ГЕОМЕТРИЈА	Узајамни положаји правих (паралелне праве и праве које се секу). Угао, врсте углова. Троугао, врсте троуглова. Кружница и круг. Правоугаоник и квадрат. Обим троугла, квадрата и правоугаоника. Цртање паралелних и нормалних правих помоћу лењира. Конструкције троугла и кружнице. Пресликавање геометријских фигура на квадратној мрежи.

– конструише троугао икруг; – именујеелементеугла,правоугаоника,квадрата,троуглаи круга; – разликује врсте углова итроуглова; – одредиобимправоугаоника,квадратаитроугла,применом обрасца; – опише особине правоугаоника иквадрата; – пресликагеометријскуфигурууквадратнојилитачкастој мрежи на основу задатогупутства; – користи геометријски прибор и софтверске алате зацртање; – чита, упореди и претвара јединице за мерење дужине,масе, запремине течности ивремена; – упореди величине (дужина, маса, запремина течностии време); – измериповршинугеометријскефигурезадатоммером(право-угаоником, квадратом итроуглом); примењује концепт мерења у једноставним реалнимситуа-цијама.	**МЕРЕЊЕ И МЕРЕ**	Мерење масе (kg, g, t). Мерење времена (деценија, век, секунд). Мерење дужине (mm, km). Мерење запремине течности (l, dl, cl, ml, hl). Мерење површине геометријских фигура задатом мером

Кључни појмови садржаја: бројеви прве хиљаде, разломак, децимални запис броја, круг, троугао, правоугаоник, квадрат, угао, па- ралелне праве, нормалне праве, појам површине, једначине и неједначине, мерење дужине, масе, времена и запремине течности.

Општа предметна компетенција

Ученик је на крају обавезног образовања кроз наставу математике усвојио основне математичке концепте (нумеричке, алгебарске,геометријске), овладао је основним математичким процесима (расуђивањем, комуникацијом, повезивањем,
применом,) и вештинама (рачунањем, алгебарским поступцима,мерењем, просторном визуелизацијом, радом са подацима, проценоми информационо-комуникационим технологијама) потребним за даље школовање и живот.Комуницира користећи математички језик, користи информационо-комуникационе технологије и друга средства

Специфичне предметне компетенције су: математичко знање и резоновање, примена математичких знања и вештина на решавање проблема и математичка комуникација.

Компетенције: Компетенција за учење, комуникација,сарадња,рад са подацима и информацијама, решавање проблема,дигитална

Исходи воде развијању следећих стандарда :

Геометрија

1МА.1.2.1. уме да именује геометријске објекте у равни (квадрат, круг, троугао.правоугаоник, тачка, дуж. права, полуправа и угао) и уочава међусобнеодносе два геометријска објекта у равни (паралелност. нормалност, припадност)

IMA. 1.2.2. зна јединице за мерење дужине и њихове односе

1МА.2.2.1. уочава међусобне односе геометријских објеката у равни

1МА 2.2.2 претвара јединице за мерење дужине

1Ма 2.2.3 зна јединице за мерење површине и њихове односе

1МА 2.2.4 уме да израчуна обим троугла, квадрата и правоугаоника, када су подаци дати у истим мерним јединицама

1МА 2.2.5 уме да израчуна површину квадарата и правоугаоника када су подаци дати у истим мерним јединицама

1МА 3.2.2 уме да израчуна обим троугла, квадарата и правоугаоника

1МА 3.2.3 уме да израчуна површину квадрата и правоугаоника

Бројеви

1МА.1 . 1 . 1 . зна да прочита и запише дати број, уме да упореди бројеве по величини и да прикаже број на датој бројевној полуправој

1МА. 1.1.2. рачуна вредност бројевног израза са највише две операције сабирања иодузимања у ок виру прве хиљаде

1МА 1.1.3 множи и дели без остатка (троцифрене бројеве једноцифреним) у оквиру прве хиљаде

1МА. 1.1.4. уме да на осн ову текста правилно постави израз са једном рачунском операцијом

1МА 1.1.5. уме да решава једноставне једначине у оквиру прве хиљаде

1МА 1.3.1 уме да прочита и формално запише разломак 1/n и препозна његов графички приказ

1МА 1.3.2 уме да прочита половину, четвртину и десетину неке целине

1МА 2.3.1 уме да препозна разломак кађда је графички приказан на фигури подељеној на б делова

1МА.2.1.1. уме да примени својства природних бројева (паран, неиаран. највећи,најмањи, претходни, следећи број) и разуме декадни бројни систем

1МА 2.1.2. уме да одреди десетицу, стотину и хиљаду најближу датом броју

1МА.2.1.3. сабира и одузима, рачуна вредност израза

I МА.2.1.4. рачуна вредност израза с највише две операције

1МА 2.1.5. уме да решава једначине

1МА.3.1.1. уме да примени својства природних бројева у решавању проблемскихзадатака

1 МА.3.1.2. зна својства операција сабирања и одузимања и уме да их примени.
1МА 3.1.3 уме да израчуна бројевну вредност израза са више операција , поштујући приоритет
1МА 3.1.5 уме да одреди решења неједначине са једном операцијом
1МА 3.3.1 уме да прочита, формално запише и графички прикаже разломак
Мерење и мере
1МА. 1.2.3. користи поступак мерења дужине објекта, приказаног на слици, при чемује дата мерна јединица
1МА. 1.4.1. уме да изрази одређену суму новца преко различитих апоена и рачуна сановцем у једноставним ситуацијама
1МА 1.4.4 уме да чита једноставније графиконе, табеле и дијаграме
1МА.2.4.1. уме да изрази одређену суму новца преко различитих апоена и рачуна сановцем у сложенијим ситуацијама
1МА.2.4.2.зна јединице за време (секунда, минут, сат, дан, месец, година) и уме дапретвара веће у мање и пореди временске интервале у једноставнимситуацијама
1МА 3.4.1 зна јединице за време и уме да претвара из једне јединице у другу и пореди временске интервале у сложенијим ситуацијама

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа:

Бројеви (136; 53 + 83)

Геометрија (32; 12 + 20)

Мерење и мере (12; 5 + 7)

ТЕМА/ОБЛАСТ	НАЧИНИ И ПОСТУПЦИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
ГЕОМЕТРИЈА	У трећем разреду наставља се упознавање геометријских фигура у равни и њихових својстава, развој перцепције простора и просторног резоновања. Бављење геометријским садржајима у трећем разреду ослања се на до тада већ уведенепојмове. Анализирају се и цртежом представљају узајамни положаји правих: паралелне праве и праве које се секу. Паралелне правеученицицртајупомоћулењираитроугаоникаилидватроугаоника. Посматрањем модела углова уочава се да угао образују две полуправе са заједничком почетном тачком. Анализирањем већ упознатих геометријских фигура ученици уочавају различите углове. Уводе се термини теме и крак, као и одговарајуће ознаке везане за угао $(A, Aa, \sphericalangle aAb, \sphericalangle BAC)$. Увођење појма правог угла започиње анализирањем односа између хоризонталних и вертикалних положаја објеката у окружењу, посматрањем правоугаоника и квадратне мреже. Нормални положај правих уводи се преко појма правог угла. Прав угао, односно нормалне праве ученици цртају помоћу лењира и троугаоника или дватроугаоника.

	Кружница се уводи као затворена крива линија чије су све тачке једнако удаљене од једне тачке – центра кружнице. Круг се описује као равна фигура ограничена кружницом. Уводе се терми- ни центар, полупречник и пречник, као и одговарајуће ознаке за центар и полупречник. Ученици кружницу/круг конструишу шестаром и увиђају да су круг и кружница одређени центром и полу пречником. Ученицисуупретходнимразредимакласификовалиицртали геометријске фигуре (троугао, квадрат, правоугаоник). У трећем разреду анализирају се основна својства упознатих геометријских фигура (број страница, дужина страница, подударност и паралелност страница, врсте углова) и групишу у односу на уочена својства. Упознаје се класификација врста троуглова према дужинама страница. Цртају се квадрат и правоугаоник и конструишетроугао када су познате дужине свих страница. Ученици се подстичу да откривају формуле. Обим геометријских фигура (троугла, квадрата, правоугаоника) се одређује са и без формула. Пресликавају се једноставне геометријске фигуре на квадратној мрежи или тачкастој мрежи симетрично у односу на дату праву, померањем у одређеном смеру за дату дужину или на основу задатог визуелног упутства. Активности које подстичу развој геометријског мишљења су: посматрање, прављење модела, цртање, склапање и растављање делова фигуре. Ове активности помажу ученицима да уоче својства фигура и просторне односе. Код конструкција и цртања је важно подстицати прецизност.
БРОЈЕВИ	У трећем разреду наставља се развој појма броја, бројевног низа и поступака рачунања у оквиру блока бројева до 1.000. Исходи ове теме се углавном остварују спирално, тако да се исходи који су остварени у оквиру блока бројева до 100 проширују на блок бројева до 1.000. Бројеви се представљају визуелно и разложени на стотине, десетице и јединице. Касније се бројеви представљају као збирови вишеструких декадних јединица (234 = 200 + 30 + 4). Визуелизација бројева и места броја у бројевном низу помажеразумевањудекадногбројевногсистема.Посебно,проблеми уочавања и описивање речима правила за настајање бројевног низа подстичу развијање математичко логичкогмишљења. Упознају се усмени и писмени поступци сабирања и одузи- мања у блоку бројева до 1.000 као и множења једноцифренимбројевима и бројем 10 и дељења бројевима прве десетице. Појам дељивости се сада проширује и уводи се појам остатка при дељењу. Ученици се подстичу да дођу до закључка који су бројеви дељиви са 2, 5 и 10. Усмени поступци рачунања упознати су у претходним разредима те је потребно обновити ове поступке у оквиру блокабројева до 100 пре проширене примене у оквиру блока бројева до 1.000. Усмени поступци рачунања осим у писаној форми, увежбавају се усменим рачунањем (без записивања) у циљу практичне примене у реалним ситуацијама везаним за рачунање са новцем и др.Након усвајања усменог поступка рачунања уводе се писмени поступци рачунања који се изводе: записивањем бројева у форми збира вишеструких декадних јединица, коришћењем таблица месних вредности и скраћено, са потписивањем. Облици писменог рачунања се упознају наведеним редоследом у циљу разумевања поступка писменог рачунања. Потребно је одвојити довољно времена за увежбавање технике рачунања, како би ученици стекли сигурност и спретност при усменом и писменом рачунању. Ученике треба упућивати на коришћење едукативних софтвера и апликација за увежбавање основних рачунскихоперација. Решавање задатака у реалистичним и проблемским ситуацијама је контекст за утврђивање и проширивање знања освојствима рачунских операција и примени аритметичких правила као олакшици у рачунању. Зависност резултата од промене компоненти операција, као важна особина, обрађује се кроз примере у циљу стицања функционалних знања. Симболички запис аритметичких правила се не ради у трећем разреду.

	Ученике треба навикавати да, пре израчунавања, процењу ју вредности бројевних израза. То је вештина која им помаже да уоче да су направили грешку приликом рачунања и има примену у свакодневномживоту(нпр.проценарачунаупродавници,процена потребнеколичинематеријалаислично).Процењивањевредности израза заснива се на познавању својстава аритметичких операција и зависности резултата од промена компонентиоперација. Посебна пажња се поклања вези операција и зависности резултата од промена компоненти као основе за решавање једначина и неједначина. Решавају се једначине облика $a + x = b$, $a – x = b$, $x – a = b$, $a \bullet x = b$ на основу веза операција сабирања и одузимања и множења и дељења. Подстиче се навика провере решења и анализа „логичности" решења с обзиром на контекст проблема. Решавају се неједначине облика: $a \pm x < b$, $a \pm x > b$, $x – a < b$, $x – a > b$. Бирати примере неједначина код којих је лако сагледати скуп решења (погађањем или коришћењем табела). Увести начин запи- сивања решења уз коришћење симбола , { и }. □ Визуелизација бројева и својстава аритметичких операци- ја на бројевној правој или као површи одговарајућих димензија припрема је за геометријско решавање аритметичких проблема. Овакве активности доприносе развоју способности математичког моделовања, примене математике у решавању проблема из реалних животних ситуација или других предметних области. У том смислу, решавање текстуалних задатака није значајно само као контекст за увежбавање техника рачунања већ и за уважавањезначаја математичких знања у свакодневним животним ситуацијама. Поред текстуалне форме задавања задатака, потребно је код ученика развијати способност уочавања проблема анализомситуације задате сликом, табелом или графиком (стубичастим дијаграмом и сликовним дијаграмом у коме један симбол може представљати више од једног објекта). У овим примерима, од посебног значаја је селекција значајних информација за решавање проблема и уочавањеодносаизмеђупознатихинепознатихкомпоненти.Бирање задатака у складу са принципом поступности оснажиће ученике у решавању проблема у којима је критичан корак формирање математичког записа (израза или једначине) на основу проблемске ситуације. Усмено и писмено образлагање поступка решавања задатка помаже ученицима у развијању способности математичко логичког резоновања и математичкекомуникације. Даље се развија појам разломка, увођењем разломака облика $\frac{m}{n}$ ($m \leq n$, $n \neq 0$). У оквиру бављења разломцима ученици анализирају и креирају визуелне представе разломака и упоређују раз- ломкесаистимимениоцем.Бољемразумевањупојмаразломкадоприносе практичне активности деобе и спајања, лепљења исечења погодног дидактичкогматеријала. Уводи се децимални запис броја у контексту мерења дужине, при чему се бирају искључиво случајеви где је резултат децимални број са једном децималом. Скуп римских цифара се проширује цифрама D и M чиме се омогућава записивање бројева до 1.000 римским цифрама. Пре увођења нових цифара потребно је обновити римске цифре из претходног разреда и концепт записивања и читања бројева запи- саних римским цифрама. Увођењем ове две цифре, заокружује се целина и ученици ће, када упознају бројеве веће од 1.000, бити у стању да користе римске цифре и за записивање година.
МЕРЕЊЕ И МЕРЕ	У оквиру ове теме упознају се стандардне мерне јединице за мерење масе (kg, g, t), времена (деценија, век, секунд), дужи- не (mm, km) и запремине течности (l, dl, cl, ml, hl). За усвајање основних знања о мерама и јединицама мере потребно је користити очигледна средства и давати ученицима да процењују и мере различите предмете из окружења. Важно је да ученици овладају претварањем мерних јединица из већих у мање и обрнуто, као и претварањем вишеименованих у једноименоване и обрнуто. Ученици се упознају са концептом мерења површине геометријских фигура без увођења стандардних једница за мерење површине. Са ученицима се решавају једноставнији проблеми у којима је потребно

	поплочати одређену површину различитим задатим геометријским фигурама (правоугаоник, квадрат и троугао). Задаци у реалном контексту основа су за бављење овимсадржајима. Вишеименовани бројеви као резултат мерења дужине пружају контекст за увођење децималног записа броја, при чему се раде самослучајевизаписасаједнимдецималнимместом.Полазисеод сазнања да је дециметар десети део метра и да се зато може запи- сати да је 1 dm = 0,1m.

Математичке садржаје треба повезивати са садржајима и активностима других предмета . Одређени број часова на крају школске години треба одвојити за систематизацију и повезивање градива. На овим часовима треба задавати текстуалне, проблемске задатке, задатке са геометријским приказом аритметичких задатака, текстуалне задатке у којима су дати и подаци који нису битни за решавање задатка, логички задаци са одричним реченицама. Циљ оваквих часова је да се утврди и повеже градиво, да се код ученика развија способност решавања проблема и логичко-комбинаторно мишљење.

Допунска настава из математике– годишњи фонд часова 18.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
- прочита,запишеиупоредибројевепрвехиљадеиприкажеих на бројевнојправој; прочита број записан римским цифрама и напише број римским цифрама (до1.000); изврши четири основне рачунске операције, писмено ме- но (до1.000); подели број бројем прве десетице, са и без остатка, и ери резултат; – процени вредност израза са једном рачунскомоперацијом; израчунавредностбројевногизразасанајвишетрирачунске рације; – одредидесетицеистотинењближедатомброју; – решијединачинусаједномрачунскомоперацијом; одреди и запише скуп решења неједначине са рањеми одузимањем;	**БРОЈЕВИ**	Бројеви прве хиљаде. Сабирање и одузимање (усмени и писмени поступак). Множење једноцифреним бројевима и бројем 10 и дељење бројевима прве десетице са и без остатка (усмени и писмени поступак). Зависност резултата од промене компонената. Једначине облика: $a + x = b$, $a - x = b$, $x - a = b$, $a \times x = b$. Неједначине облика: $a \pm x < b$, $a \pm x > b$, $x - a < b$, $x - a > b$. Римске цифре D, M. **Упоређивање разломака са једнаким имениоцима. Децимални запис броја са једном децималом.**
		Узајамни положаји правих (паралелне праве и праве које се секу). Угао, врсте углова. Троугао,

– реши проблемски задатак користећи бројевни изрази једначину; – уочи делове целине и запише разломке облика $\frac{m}{n}\ (m \le n \le 10)$; – упореди разломке облика $\frac{m}{n}$ са – упореди разломке облика са једнакимимениоцима; – резултат мерења дужине запише децималним бројем саједном децималом; – уочи и речима опише правило за настајање бројевногниза; – читаикористиподаткепредстављенетабеларноилиграфички (стубичасти дијаграм и сликовнидијаграм); – црта паралелне и нормалне праве, правоугаоник иквадрат; – конструише троугао икруг; – именујеелементеугла,правоугаоника,квадрата,троуглаи круга; – разликује врсте углова итроуглова; – одредиобимправоугаоника,квадратаитроугла,применом обрасца; – опише особине правоугаоника иквадрата; – пресликагеометријскуфигурууквадратнојилитачкастој мрежи на основу задатогупутства; – користи геометријски прибор и софтверске алате зацртање; – чита, упореди и претвара јединице за мерење дужине,масе, запремине течности ивремена; – упореди величине (дужина, маса, запремина течностии време); – измериповршинугеометријскефигурезадатоммером(право-	**ГЕОМЕТРИЈА** **МЕРЕЊЕ И МЕРЕ**	врсте троуглова. Кружница и круг. Правоугаоник и квадрат. Обим троугла, квадрата и правоугаоника. Цртање паралелних и нормалних правих помоћу лењира. Конструкције троугла и кружнице. Пресликавање геометријских фигура на квадратној мрежи. Мерење масе (kg, g, t). Мерење времена (деценија, век, секунд). Мерење дужине (mm, km). Мерење запремине течности (l, dl, cl, ml, hl). Мерење површине геометријских фигура задатом мером

угаоником, квадратом итроуглом); примењује концепт мерења у једноставним реалнимситуа-цијама.		

Кључни појмови садржаја: бројеви прве хиљаде, разломак, децимални запис броја, круг, троугао, правоугаоник, квадрат, угао, па- ралелне праве, нормалне праве, појам површине, једначине и неједначине, мерење дужине, масе, времена и запремине течности.

Општа предметна компетенција

Ученик је на крају обавезног образовања кроз наставу математике усвојио основне математичке концепте (нумеричке, алгебарске,геометријске), овладао је основним математичким процесима (расуђивањем, комуникацијом, повезивањем,
применом,) и вештинама (рачунањем, алгебарским поступцима,мерењем, просторном визуелизацијом, радом са подацима, проценоми информационо-комуникационим технологијама) потребним за даље школовање и живот.Комуницира користећи математички језик, користи информационо-комуникационе технологије и друга средства

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Специфичне предметне компетенције су: математичко знање и резоновање, примена математичких знања и вештина на решавање проблема и математичка комуникација.

Компетенције: Компетенција за учење, комуникација,сарадња,рад са подацима и информацијама, решавање проблема,дигитална

Исходи воде развијању следећих стандарда :

Геометрија

1МА.1.2.1. уме да именује геометријске објекте у равни (квадрат, круг, троугао.правоугаоник, тачка, дуж. права, полуправа и угао) и уочава међусобнеодносе два геометријска објекта у равни (паралелност. нормалност, припадност)

IМА. 1.2.2. зна јединице за мерење дужине и њихове односе

1МА.2.2.1. уочава међусобне односе геометријских објеката у равни

1МА 2.2.2 претвара јединице за мерење дужине

1Ма 2.2.3 зна јединице за мерење површине и њихове односе

1МА 2.2.4 уме да израчуна обим троугла, квадрата и правоугаоника, када су подаци дати у истим мерним јединицама

1МА 2.2.5 уме да израчуна површину квадарата и правоугаоника када су подаци дати у истим мерним јединицама

1МА 3.2.2 уме да израчуна обим троугла, квадарата и правоугаоника

1МА 3.2.3 уме да израчуна површину квадрата и правоугаоника

Бројеви

1МА.1 . 1 . 1 . зна да прочита и запише дати број, уме да упореди бројеве по величини и да прикаже број на датој бројевној полуправој

1МА. 1.1.2. рачуна вредност бројевног израза са највише две операције сабирања иодузимања у ок виру прве хиљаде

1МА 1.1.3 множи и дели без остатка (троцифрене бројеве једноцифреним) у оквиру прве хиљаде
1МА. 1.1.4. уме да на осн ову текста правилно постави израз са једном рачунском операцијом
1МА 1.1.5. уме да решава једноставне једначине у оквиру прве хиљаде
1МА 1.3.1 уме да прочита и формално запише разломак 1/n и препозна његов графички приказ
1МА 1.3.2 уме да прочита половину, четвртину и десетину неке целине
1МА 2.3.1 уме да препозна разломак кађда је графички приказан на фигури подељеној на б делова
1МА.2.1.1. уме да примени својства природних бројева (паран, неиаран. највећи,најмањи, претходни, следећи број) и разуме декадни бројни систем
1МА 2.1.2. уме да одреди десетицу, стотину и хиљаду најближу датом броју
1МА.2.1.3. сабира и одузима, рачуна вредност израза
I МА.2.1.4. рачуна вредност израза с највише две операције
1МА 2.1.5. уме да решава једначине
1МА.3.1.1. уме да примени својства природних бројева у решавању проблемскихзадатака

1 МА.3.1.2. зна својства операција сабирања и одузимања и уме да их примени.
1МА 3.1.3 уме да израчуна бројевну вредност израза са више операција , поштујући приоритет
1МА 3.1.5 уме да одреди решења неједначине са једном операцијом
1МА 3.3.1 уме да прочита, формално запише и графички прикаже разломак
Мерење и мере
1МА. 1.2.3. користи поступак мерења дужине објекта, приказаног на слици, при чемује дата мерна јединица
1МА. 1.4.1. уме да изрази одређену суму новца преко различитих апоена и рачуна сановцем у једноставним ситуацијама
1МА 1.4.4 уме да чита једноставније графиконе, табеле и дијаграме
1МА.2.4.1. уме да изрази одређену суму новца преко различитих апоена и рачуна сановцем у сложенијим ситуацијама
1МА.2.4.2.зна јединице за време (секунда, минут, сат, дан, месец, година) и уме дапретвара веће у мање и пореди временске интервале у једноставнимситуацијама
1МА 3.4.1 зна јединице за време и уме да претвара из једне јединице у другу и пореди временске интервале у сложенијим ситуацијама

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа:

Бројеви (136; 53 + 83)

Геометрија (32; 12 + 20)

Мерење и мере (12; 5 + 7)

ТЕМА/ОБЛАСТ	НАЧИНИ И ПОСТУПЦИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
ГЕОМЕТРИЈА	У трећем разреду наставља се упознавање геометријских фигура у равни и њихових својстава, развој перцепције простора и просторног резоновања. Бављење геометријским садржајима у трећем разреду ослања се на до тада већ уведенепојмове. Анализирају се и цртежом представљају узајамни положаји правих: паралелне праве и праве које се секу. Паралелне правеученицицртајупомоћулењираитроугаоникаилидватроугаоника. Посматрањем модела углова уочава се да угао образују две полуправе са заједничком почетном тачком. Анализирањем већ упознатих геометријских фигура ученици уочавају различите углове. Уводе се термини теме и крак, као и одговарајуће ознаке везане за угао $(A, Aa, \sphericalangle aAb, \sphericalangle BAC)$. Увођење појма правог угла започиње анализирањем односа између хоризонталних и вертикалних положаја објеката у окружењу, посматрањем правоугаоника и квадратне мреже. Нормални положај правих уводи се преко појма правог угла. Прав угао, односно нормалне праве ученици цртају помоћу лењира и троугаоника или дватроугаоника.

	Кружница се уводи као затворена крива линија чије су све тачке једнако удаљене од једне тачке – центра кружнице. Круг се описује као равна фигура ограничена кружницом. Уводе се терми- ни центар, полупречник и пречник, као и одговарајуће ознаке за центар и полупречник. Ученици кружницу/круг конструишу шестаром и увиђају да су круг и кружница одређени центром и полу пречником. Ученицисуупретходнимразредимакласификовалиицртали геометријске фигуре (троугао, квадрат, правоугаоник). У трећем разреду анализирају се основна својства упознатих геометријских фигура (број страница, дужина страница, подударност и паралелност страница, врсте углова) и групишу у односу на уочена својства. Упознаје се класификација врста троуглова према дужинама страница. Цртају се квадрат и правоугаоник и конструишетроугао када су познате дужине свих страница. Ученици се подстичу да откривају формуле. Обим геометријских фигура (троугла, квадрата, правоугаоника) се одређује са и без формула. Пресликавају се једноставне геометријске фигуре на квадратној мрежи или тачкастој мрежи симетрично у односу на дату праву, померањем у одређеном смеру за дату дужину или на основу задатог визуелног упутства. Активности које подстичу развој геометријског мишљења су: посматрање, прављење модела, цртање, склапање и растављање делова фигуре. Ове активности помажу ученицима да уоче својства фигура и просторне односе. Код конструкција и цртања је важно подстицати прецизност.
БРОЈЕВИ	У трећем разреду наставља се развој појма броја, бројевног низа и поступака рачунања у оквиру блока бројева до 1.000. Исходи ове теме се углавном остварују спирално, тако да се исходи који су остварени у оквиру блока бројева до 100 проширују на блок бројева до 1.000. Бројеви се представљају визуелно и разложени на стотине, десетице и јединице. Касније се бројеви представљају као збирови вишеструких декадних јединица (234 = 200 + 30 + 4). Визуелизација бројева и места броја у бројевном низу помажеразумевањудекадногбројевногсистема.Посебно,проблеми уочавања и описивање речима правила за настајање бројевног низа подстичу развијање математичко логичкогмишљења. Упознају се усмени и писмени поступци сабирања и одузи- мања у блоку бројева до 1.000 као и множења једноцифренимбројевима и бројем 10 и дељења бројевима прве десетице. Појам дељивости се сада проширује и уводи се појам остатка при дељењу. Ученици се подстичу да дођу до закључка који су бројеви дељиви са 2, 5 и 10. Усмени поступци рачунања упознати су у претходним разредима те је потребно обновити ове поступке у оквиру блокабројева до 100 пре проширене примене у оквиру блока бројева до 1.000. Усмени поступци рачунања осим у писаној форми, увежбавају се усменим рачунањем (без записивања) у циљу практичне примене у реалним ситуацијама везаним за рачунање са новцем и др.Након усвајања усменог поступка рачунања уводе се писмени поступци рачунања који се изводе: записивањем бројева у форми збира вишеструких декадних јединица, коришћењем таблица месних вредности и скраћено, са потписивањем. Облици писменог рачунања се упознају наведеним редоследом у циљу разумевања поступка писменог рачунања. Потребно је одвојити довољно времена за увежбавање технике рачунања, како би ученици стекли сигурност и спретност при усменом и писменом рачунању. Ученике треба упућивати на коришћење едукативних софтвера и апликација за увежбавање основних рачунскихоперација. Решавање задатака у реалистичним и проблемским ситуацијама је контекст за утврђивање и проширивање знања освојствима рачунских операција и примени аритметичких правила као олакшици у рачунању. Зависност резултата од промене компоненти операција, као важна особина, обрађује се кроз примере у циљу стицања функционалних знања. Симболички запис аритметичких правила се не ради у трећем разреду.

	Ученике треба навикавати да, пре израчунавања, процењу ју вредности бројевних израза. То је вештина која им помаже да уоче да су направили грешку приликом рачунања и има примену у свакодневномживоту(нпр.проценарачунаупродавници,процена потребнеколичинематеријалаислично).Процењивањевредности израза заснива се на познавању својстава аритметичких операција и зависности резултата од промена компонентиоперација. Посебна пажња се поклања вези операција и зависности резултата од промена компоненти као основе за решавање једначина и неједначина. Решавају се једначине облика $a + x = b$, $a – x = b$, $x – a = b$, $a \bullet x = b$ на основу веза операција сабирања и одузимања и множења и дељења. Подстиче се навика провере решења и анализа „логичности" решења с обзиром на контекст проблема. Решавају се неједначине облика: $a \pm x < b$, $a \pm x > b$, $x – a < b$, $x – a > b$. Бирати примере неједначина код којих је лако сагледати скуп решења (погађањем или коришћењем табела). Увести начин запи- сивања решења уз коришћење симбола , { и }. Визуелизација бројева и својстава аритметичких операци- ја на бројевној правој или као површи одговарајућих димензија припрема је за геометријско решавање аритметичких проблема. Овакве активности доприносе развоју способности математичког моделовања, примене математике у решавању проблема из реалних животних ситуација или других предметних области. У том смислу, решавање текстуалних задатака није значајно само као контекст за увежбавање техника рачунања већ и за уважавањезначаја математичких знања у свакодневним животним ситуацијама. Поред текстуалне форме задавања задатака, потребно је код ученика развијати способност уочавања проблема анализомситуације задате сликом, табелом или графиком (стубичастим дијаграмом и сликовним дијаграмом у коме један симбол може представљати више од једног објекта). У овим примерима, од посебног значаја је селекција значајних информација за решавање проблема и уочавањеодносаизмеђупознатихинепознатихкомпоненти.Бирање задатака у складу са принципом поступности оснажиће ученике у решавању проблема у којима је критичан корак формирање математичког записа (израза или једначине) на основу проблемске ситуације. Усмено и писмено образлагање поступка решавања задатка помаже ученицима у развијању способности математичко логичког резоновања и математичкекомуникације. Даље се развија појам разломка, увођењем разломака облика $\frac{m}{n}$ ($m \leq n$, $n \neq 0$). У оквиру бављења разломцима ученици анализирају и креирају визуелне представе разломака и упоређују раз- ломкесаистимимениоцем.Проширивањеразломка.Проширивањеразломкадоприносе практичне активности деобе и спајања, лепљења исечења погодног дидактичкогматеријала. Уводи се децимални запис броја у контексту мерења дужине, при чему се бирају искључиво случајеви где је резултат децимални број са једном децималом. Скуп римских цифара се проширује цифрама D и M чиме се омогућава записивање бројева до 1.000 римским цифрама. Пре увођења нових цифара потребно је обновити римске цифре из претходног разреда и концепт записивања и читања бројева запи- саних римским цифрама. Увођењем ове две цифре, заокружује се целина и ученици ће, када упознају бројеве веће од 1.000, бити у стању да користе римске цифре и за записивање година.
МЕРЕЊЕ И МЕРЕ	У оквиру ове теме упознају се стандардне мерне јединице за мерење масе (kg, g, t), времена (деценија, век, секунд), дужи- не (mm, km) и запремине течности (l, dl, cl, ml, hl). За усвајање основних знања о мерама и јединицама мере потребно је користити очигледна средства и давати ученицима да процењују и мере различите предмете из окружења. Важно је да ученици овладају претварањем мерних јединица из већих у мање и обрнуто, као и претварањем вишеименованих у једноименоване и обрнуто. Ученици се упознају са концептом мерења површине геометријских фигура без увођења стандардних једница за мерење површине. Са ученицима се решавају једноставнији проблеми у којима је потребно

	поплочати одређену површину различитим задатим геометријским фигурама (правоугаоник, квадрат и троугао). Задаци у реалном контексту основа су за бављење овимсадржајима. Вишеименовани бројеви као резултат мерења дужине пружају контекст за увођење децималног записа броја, при чему се раде самослучајевизаписасаједнимдецималнимместом.Полазисеод сазнања да је дециметар десети део метра и да се зато може запи- сати да је 1 dm = 0,1m.

Математичке садржаје треба повезивати са садржајима и активностима других предмета . Одређени број часова на крају школске години треба одвојити за систематизацију и повезивање градива. На овим часовима треба задавати текстуалне, проблемске задатке, задатке са геометријским приказом аритметичких задатака, текстуалне задатке у којима су дати и подаци који нису битни за решавање задатка, логички задаци са одричним реченицама. Циљ оваквих часова је да се утврди и повеже градиво, да се код ученика развија способност решавања проблема и логичко-комбинаторно мишљење.

Допунска настава из математике– годишњи фонд часова 18.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
- прочита,запишеиупоредибројевепрвехиљадеиприкажеих на бројевнојправој; прочита број записан римским цифрама и напише број римским цифрама (до1.000); изврши четири основне рачунске операције, писмено ме- но (до1.000); подели број бројем прве десетице, са и без остатка, и ери резултат; - процени вредност израза са једном рачунскомоперацијом; израчунавредностбројевногизразасанајвишетрирачунске ације; - одредидесетицеистотинеанајближедатомброју; - решијединачинусаједномрачунскомоперацијом; одреди и запише скуп решења неједначине са рањеми одузимањем;	**БРОЈЕВИ**	Бројеви прве хиљаде. Сабирање и одузимање (усмени и писмени поступак). Множење једноцифреним бројевима и бројем 10 и дељење бројевима прве десетице са и без остатка (усмени и писмени поступак). Зависност резултата од промене компонената. Једначине облика: $a + x = b$, $a - x = b$, $x - a = b$, $a \times x = b$. Неједначине облика: $a \pm x < b$, $a \pm x > b$, $x - a < b$, $x - a > b$. Римске цифре D, M. **Упоређивање разломака са једнаким имениоцима. Децимални запис броја са једном децималом.**
		Узајамни положаји правих (паралелне праве и праве које се секу). Угао, врсте углова. Троугао,

Назив предмета	**ПРИРОДА И ДРУШТВО**
Циљ	**Циљ**учењаПриродеидруштвајестеупознавањесебе,свогприродногидруштвеногокружењаиразвијањеспособностизаодговоранживоту њему
Годишњи фонд часова	**72 часа**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**		**САДРЖАЈИ**
– идентификујеобликерељефаиповршинскихводаусвом крају; – одредиположајзадатогобјектауодносунаистакнутеоблике рељефа и површинске воде у свомкрају; – илуструјепримеримакако рељефиповршинскеводеутичуна живот људи украју; – примениправиладруштвеноприхватљивогпонашањапошту јући права, обавезе и различитости међуљудима; – повеже различита занимања и делатности са потребама људи у крају у коме живи; – повеже врсте и значај саобраћаја у свом крају сапотребама људи; – примени правила безбедног понашања усаобраћају; – разликујечврсто,течноигасовитостањеводеуприродии свакодневномживоту; – повежетемпературнепроменесапроменамазапреминеи	**МОЈ КРАЈ**	Природа, човек, друштво	Облици рељефа**:** узвишења (подножје, стране, обронци, врх), равнице и удубљења. Рељеф у мом крају. Површинске воде: река и њене притоке (лева и десна обала); бара и језеро. Површинске воде у мом краја. Групе људи: становници и народи краја (права и обавезе; обича ји; суживот). Производне и непроизводне делатности и њихова међузависност. Село и град, њихова повезаност, зависност и међууусловљеност. Значај и улога саобраћаја**.** Путнички, теретни и информациони саобраћај. Безбедно понашање ученика на саобраћајницама у крају. Опрема за безбедну вожњу ролера, тротинета и бицикла. Течно, гасовито и чврсто стање воде**.** Кружење воде у природи. Промене при загревању и хлађењу ваздуха (промена температуре, запремина и кретање ваздуха). Мерење температуре воде, ваздуха и тела. Услови за живот, ланац исхране и међусобни утицаји у

кретањаваздуха; – очитавредноститемпературеводе,ваздухаителапомоћу термометра; – прикаже везе међу живим бићима у различитим животним заједницама помоћу ланацаисхране; – илуструјепримеримаодговоранинеодговоранодносчовека према животнојсредини; – примени поступке (мере) заштите од заразнихболести; – се оријентише у простору помоћу компаса и оријентираиз природе/окружења; – опишепуткојимсеможестићи од једнедодругетачкепомоћу плананасеља; – идентификујегеографскеобјектеусвомкрајукористећи географску карту РепубликеСрбије; – користи временске одреднице (година, деценија, век) у свакодневнимситуацијамаиприликомописивањадогађајаиз прошлости; – прикупи и представи податке о прошлости породице икраја; – повежејачинуделовањанателосањеговимпређенимрастојањем; – доводи у везу брзину падања тела са његовимобликом; – разликује природне и вештачке изворесветлости; – повежепроменувеличинеиположајасенкесапроменом положаја изворасветлости; – повежепроменујачинезвукасапроменомудаљеностиод			животним заједницама: • Копнене животне заједнице: шуме, ливаде ипашњаци; • Водене животне заједнице: баре, језера ireke. Култивисане животне заједнице: воћњаци, повртњаци, њиве и паркови. Значај и заштита земљишта и копнених животних заједница. Значај и заштита вода и водених животних заједница. Животне заједнице у мом крају и човеков однос према њима. Начини преношења и мере заштите од заразних болести (грип, заразна жутица, варичеле) и болести које преносе животиње (крпељи, вашке).
		Оријентација у простору и времену	Главне стране света. Умањеноприказивањеобјекатаиприказивањеиз„птичије” перспективе. Планнасеља. Географска карта Републике Србије: картографске боје, картографски знаци). Мој крај на географској карти Републике Србије. Временске одреднице (датум, година, деценија и век)..
		Прошлост	Историјски извори (материјални, писани и усмени). Садашњост, прошлост, будућност: догађаји, људи и промене у мом крају. Породична прошлост (преци и потомци) изнаменити људи краја. Начин живота данас и у прошлости – занимања, одевање, исхрана, дечијеигре.
		Кретање	Кретање тела по путањи (праволинијско и криволинијско). Утицај јачине деловања на пређено растојање тела. Дејство Земљине теже – падање тела. Утицај облика тела на

његовогизвора; - разликује повратне и неповратне променематеријала; - уочи сличности и разлике међу течностима – тече,променљи- вост облика; провидност, боја,густина; - одабератеријалекојипотоплотнојпроводљивостинајвише одговарају употреби у свакодневномживоту; - објасни како рециклажа помаже очувањуприроде; - изведеједнаставнеогледе/експериментеиповежерезултатса објашњењем/закључком; - сарађује са другима у групи на заједничкимактивностима; - представи резултате истраживања (писано, усмено, помоћу лентевремена,PowerPointпрезентацијоми/илицртежомидр); повеже резултате рада са уложенимтрудом.			брзину падања. Извори светлости (природни и вештачки). Како настаје сенка – облик и величина сенке. Кретање производи звук: треперење затегнуте жице, гласних жица; различити звуци у природи. Звук као информација. Зашти- та од буке.
		Материјали	Промене материјала: повратне (истезање, савијање, ширење/ скупљање; испаравање, кондензовање, топљење/очвршћавање) и неповратне (сагоревање, рђање). Сличности и разлике међу течностима (вода, уље, детерџент за прање судова, мед, млеко, сок од лимуна). Вода и друге течности као растварачи. Зависност брзине растварања од уситњености материјала, температуре течности и мешања. Топлотна проводљивост материјала. Ваздух као топлотни изолатор у природи и свакодневном животу (крзно и перје; слојевито облачење, вунене рукавице, грађевински блокови, термос-боца). Значај рециклаже. Разврставање отпада од пластике, стакла, папира, метала. Рационална потрошња. Међусобни утицај човека и окружења (начин на који човек мења окружење), утицај на здравље и живот кроз правила понашања који доприносе одрживом развоју.

Кључни појмови садржаја: крај, човек, животне заједнице, оријентација у времену и простору, прошлост краја, кретање, материјал

Компетенције: Компетенција за учење, комуникација,сарадња,рад са подацима и информацијама, решавање проблема, брига о здрављу, еколошка компетенција, дигитална

Исходи воде развијању следећих стандарда:

IПД. 1.5.1. зна које друштвене групе постоје и ко су њихови чланови
IПД. 1.5.2. зна основна правила понашања у породици, школи и насељу
1ПД. 1.5.3. зна које људске делатности постоје и њихову улогу
1ПД. 1.5.4. зна који су главни извори опасности по здравље и живот људи и основнемере заштите
1ПД 1.3.4 зна основна својства материјала: тврдоћа, еластичност, густина, растворљивост, провидност, намагнетисаност
1ПД 1.3.5. зна да својства материјала одређују њихову употребу ипрепознаје примере у свом окружењу
1ПД 1.3.6 зна промене материјала које настају због промене температуре услед механичког утицаја и деловања воде и ваздуха
1ПД 1.5.5. зна поступке за очување и унапређивање људског здравља
1ПД 1.6.2. зна основне типове насеља и њихове карактеристике
1ПД 1.6.3. зна географски положај и основне одерднице државе Србије : територија, границе, главни град, симбол, становништво
1 ПД.2.5.1. зна које су улоге различитих друштвених група и њихових чланова
I ПД.2.5.2. зна која су права и обавезе чланова у различитим друштвеним групама
IПД.2.5.3. разуме повезаност и међузависност различитих људских делатности
1 ПД.3.5.1. разуме заједничке карактеристике друштвених група и разлике међу њима
I ПД.3.5.2. разуме да се права и обавезе чланова друштвених група међусобнодопуњују
Оријентација у времену и простору
1ПД 1.4.1 уме да препозна кретање тела у различитим појавама
1ПД. 1.4.2. зна помоћу чега се људи оријентишу у простору: лева и десна страна,стране света, адреса, карактеристични објекти
1ПД 1.4.3 уме да одреди стране света помоћу сунца
1ПД. 1.4.4. знајединице за мерење времена: дан, недеља, месец, година, деценија и век
1ПД. 1.4.5. уме да прочита тражене информације са часовника и календара
1ПД 2.4.2 зна да ктретање тела зависи од силе која на њега делује, врсте послиге и облика тела
1 ПД 2.4.3 уме да пронађе тражене улице и објекте на плану насеља
1ПД 2.4.4 уме да пронађе основне информације на географској карти Србије
1ПД 2.4.5. уме да пронађе и упише тражене информације на ленти времена
1ПД 3.4.1 уме да чита географску карту примењујући знања о странама светаи значењу картографских знакова
1 ПД 1.1.1 прави разлику између природе и производа људског рада
1ПД. 1.1.2. зна ко и шта чини живу и неживу природу
1ПД. 1.1.3. зна заједничке карактеристике живих бића
1ПД. 1.1.4. уме да класификује жива бића према једном од следећих критеријума: изгледу, начину исхране, кретања и размножавања
1ПД. 1.1.5. препознаје и именује делове тела живих бића
1ПД 1.1.6 разликује станишта према услова живота и живим бићима у њему
1ПД. 1.3.1. зна основна својства воде, ваздуха и земљишта

1ПД 1.3.2 зна да су вода у природи, ваздух и земљиште састављени од више материјала
1ПД. 1.6.1. зна основне облике рељефа и површинских вода
1 ПД 1.6.2 зна основне типове насеља и њихове карактеристике
1 ПД 1.6.3 з а географски положај и основне одреднице државе Србије
1ПД 1.6.6 зна шта су историјски извори и именује их
1ПД 1.2.1 препознаје и именује природне ресурсе
1ПД. 1.2.3. разликује повољно и неповољно деловање човека по очување природе
IПД.2.1 . 1 . разуме повезаност живе и неживе природе на очигледним примерима
1 ПД.2.1.2. зна основне разлике између биљака, животиња и људи
I ПД.2.1.3. примењује вишеструке критеријуме класификације живих бића
1 ПД.2.1.4. зна улогу основних делова живих бића
1 ПД 2.1.5 разуме повезаност услова живота и живих бића у станишту
1ПД 2.1.6 разме међусобну зависност живих бића у животној заједници
1 ПД.2.3.1. зна сложенија својства воде и ваздуха: агрегатно стање и кретање
1ПД 2.3.2 зна да су различита својства воде, ваздуха и земљишта последица њиховог различитог састава
1ПД 2.3.3 разликује материјале који су добри проводници топлоте и еклектрицитета од оних који то нису
1ПД 2.3.5 разликује повретне и неповратне промене материјала
1ПД 2.2.3 зна основне мере заштите живе и неживе природе као природних ресурса
1 ПД.2.2.4. зна шта је добробит животиња и поступке којима се она штити
1ПД 2.6.1 препознаје и именује облике рељефа и површинских вода у свом месту и у околини
1ПД 2.6.2 зна основне облике рељефа и вода у држави Србији
1ПД 2.6.5 уочава сличности и разлике између начина живота некад и сад
IПД.3.1.1. разуме повезаност живе и неживе природе на мање очигледним примерима
1 ПД.3.1.2. разуме функционалну повезаност различитих делова тела живих бића

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ОБЛАСТ/ТЕМА		НАЧИНИ И ПОСТУПЦИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
МОЈ КРАЈ	Природа, човек , друштво	Тема Природа, човек, друштво бави се узајамним дејством природних и друштвених фактора у окружењу. У том смислу креће се од облика рељефа и површинских вода у крају. Ови појмови су познати ученицима из претходних разреда, али се

		сада изучавају у ширем простору, уз додавање нових сегмената који се од- носе на елементе узвишења (подножје, стране, обронци, врх) и одређивање десне и леве обале текућих вода у циљу оријентације у простору. Кроз исходе учења и препоручене садржаје јасно је видљива потреба разматрања утицаја географских фактора на начин живота људи (људи су се насељавали тамо где су имали повољне географске услове, плодно земљиште и воду, правили су утврђења на узвишењима и сл.). Специфичност краја чине и групе људикоји у њему живе (становници и народи краја). У том смислу наставља се разматрање дуализма права и обавеза, али сада становника краја, уз упознавање обичаја других народа у крају, а све у циљу хармоничног суживота. Разматрања започета у другом разреду кроз типологију насеља (село, град), сада се настављају разматрањем повезаностиселаиграда,њиховезависностиимеђууслољености кроз различите послове којима се баве становници унасељима краја. Ово представља и основу за прво груписање сличнихпослова (којима се задовољавају животне потребе људи у крају) у делатности (пољопривреда, образовање, здравство и сл.). У контек сту поменутих делатности уводи се и појам саобраћаја и његове улоге у превозу путника и терета, односно преносу информација. И даље се ради на оспособљавање ученика за безбедно учешће у саобраћају (на саобраћајницама у крају). Садржаји о својствима воде проширују се на различита агрегатнастањаоветечности,каоинаупознавањеученикасапроцесом који обједињује сва три стања воде – кружењем воде уприроди. Разматрају се и промене које настају при загревању и хлађењу још једног елемента неживе природе – ваздуха. У том смислу, путем једноставних практичних активности ученици уочавају да се ваздух на топлоти шири, а на хладноћи сабија (промена запремине), што у природи доводи до кретања ваздуха, односно ветра. Услови за живот (сунце, вода, ваздух и земљиште) сада се уводе у новом контексту, као специфични услови за живот у животним заједницама (копненим и воденим). Уводи се појам ланац исхране као основни однос међу живим бићима у животним заједницама, ослањајући се на сазнања из другог разреда о подели животиња према начину исхране. Посебну пажњу треба дати животним заједницама специфичним за крај у коме ученици живе, као и њиховој заштити. Садржаји о човеку, односно о људском телу сада се односе на уобичајене заразне болести деце (грип, заразна жутица, варичеле) које се лако шире у колективу, као и болести које преносе животиње (крпељи, вашке). Акценат је на упознавању ученика са основним мерама заштите против ових болести и одговорном односу према сопственом здрављу и здрављу људи из окружења (на пример, не треба долазити у школу уколико смо болесни ради сопственог здравља и очувања здравља осталих ученика и запослених ушколи).
	Оријентација у простору	Тема Оријентација у простору и времену односи се на оспособљавање ученика за оријентацију у простору и надовезује са на начине оријентисања из прва два разреда (оријентација у насељу помоћу карактеристичних објеката и адресе). У трећем разреду уводи се оријентација помоћу главних страна света. Акценат је на оспособљавању ученика да одреде стране света помоћу компаса, Сунца и оријентира из природе/окружења (маховине, годови на пању, цркве и сл.) у складу са оним што је доступно у окружењу у коме ученик живи. Препоручљиво је да ученици спознају простор непосредним

посматрањем, шетњом по насељу и околини или кретањем превозним средствима, односно да се ови исходи учења и настави садржаји реализују у ванучионичком окружењу.

У трећем разреду започиње процес картографског описмењавања. Оспособљавање ученика да разумеју информацијеприказане на географској карти засновано је на три изазова које је потребнопревазићи:

однос величине простора на карти у односу на величину реалног простора – на географској карти приказ реалног простора је вишеструкоумањен;

перспектива из које су приказани објекти на географској карти („птичијаперспектива”);

овладавање новим „језиком” кроз разумевање значења боја и симбола помоћу којих су приказани реални географски објекти накарти.

Да би лакше разумели како се објекти приказују на карти, препоручљиво је помоћу једноставних активности показати шта је умањено приказивање објеката и приказивање из „птичије” перспективе. Потреба за умањењем површина које се преносе на папир је блиска ученицима, јер на цртежима на којима приказу- ју, на пример, природу у јесен умањују природне величине (бића, предмете...) до величине формата папира. У том смислу, а ускладу и са оним што се ради на Математици, учитељ може планирати умањено приказивање предмета правилних облика изнепосредног окружења ученика у размери 1:10 (на пример, школска клупа је димензија 120 x 60 cm, када је умањимо 10 пута, ученици у свескама цртају правоугаоник димензија 12 x 6 cm). На сличанначин,али на папиру већег формата може се представити план учионице. Препоручљиво је за ове активности изабрати такве предмете које ученици могу посматрати „одозго” како би стекли увид, на пример, зашто школска клупа на умањеном приказу учионице има из- глед правоугаоника, резач у облику ваљка има изглед круга и сл. На сличан начин може се израдити макета насеља а затим је ученици могу посматрати (и фотографисати) из „птичије перспекти- ве” како би уочили како из ваздуха изгледа то насеље, а затим се та фотографија може лако „превести” у скицу плана тог насеља. Уколико постоје техничке могућности, за приказивање познатог окружења из различитих перспектива (реални, фотографски приказ, картографски приказ) може послужити апликација Google Maps.

Првакартасакојом сеученицисусрећујепланнасељау коме они живе. Креће се од оспособљавања ученика да пронађу улицу или објекат на плану насеља, опишу пут којим се може стићи од једне до друге тачке помоћу плана насеља, што ће у будућности довести до крајњег циља – оријентисања помоћу плана насеља тако да се дође од једне до друге локације унасељу.

Након плана насеља, ученици су спремни да разумеју апстрактнији приказ (често потпуно непознатог) простора, односно општегеографску карту. У трећем разреду креће се од посматрања краја у коме ученик живи на географској карти Србије. Дакле, полазиште је простор који је ученицима познат, па они могу да успоставе везу између опаженог окружења и

		његовог графичког приказа на географској карти. Оспособљавање ученика да разумеју географски карту подразумева сусрет ученика са трећим изазовом–значењемкартографскихбоја(облицирељефаиповршинске воде) и картографских знакова. Није потребно оптерећивати ученике учењем напамет изгледа и значења картографских знакова, већ је препоручљиво користити легенду у функцији трагања за њиховим значењем. Методички приступ географској карти треба дасекрећеуправцутретирањакартекаоизвораинформација,ане да карта буде место на коме ученици само показују задатегеографске појмове. У том смислу се ученику може задати, на пример, да помоћу географске карте одреди положај свога краја у Србији у односу на главни град Републике Србије. Када ученик наводи шта све може да сазна о одређеном простору посматрајући географску карту тог простора и легенду која се на њој налази, треба га подстицати да у том приказу користе и знања о странамасвета. Увођење временских одредница надовезује се на оне које су већуведенеупрвадваразредаипроширујесеновимодредницамадеценија и век. Као и у претходним разредима, нове временске јединицеуводесетакодасемањом(већпознатом)мерномјединицомобјашњававећа(нова)мернајединица.Ученикетребаставља-ти у ситуацију да користе наведене временске одреднице (посебно годину, деценију и век) у свакодневним ситуацијама и приликом описивања догађаја изпрошлости.
	Прошлост	Тема Прошлост започиње у трећем разреду увођењем историјских извора као основних извора сазнања о прошлости. У том смислу, увођење поделе историјских извора (материјални, писани и усмени) није само себи циљ, већ указује на различите изворе информација о прошлим временима. Ученици упознају историјске изворе и истражују теме из породичне и прошлости краја за које су заинтересовани. Када је реч о породичној прошлости, продукт истраживања може да буде приказ породичног стабла, уз увођење значења појмова преци и потомци. У том смислу, ученик користећипородичностаблоописујеближечлановепородицеиз„угла" предака и потомака (Мој деда је предак мог тате. Тата је дедин потомак. Ја сам татин, мамин, бабин, дедин потомак). Прошлост краја се истражује у односу на специфичности краја у коме ученици живе, на значајне догађаје за становнике тог краја (о којима често сведоче и споменици), и знамените људе који су рођени или живели у том крају. Истражују се ученицима блиске и релевантне теме из свакодневног живота (на пример, занимања људи у крају, одевање, исхрана, дечије игре) уз стално поређење начина живота у прошлости и садашњости (као ученицима блиске и познате). Није потребно да се истраже сви наведени аспекти свакодневног живота него они за које су ученици највише заинтересовани и за које постоје доступни историјски изворипримерениученицима овог узраста. Податке прикупљене малим историјским истраживањима ученик може да представи на неки од начина које одабере (усмено, помоћу ленте времена, породичног стабла, презентације, постера...).
	Кретање	Тема Кретање представља сегмент о коме ученици имају богато искуство, а задатак наставника је да та несистематизована, искуствена знања буду структурисана и освешћена и да омогуће ученику боље спознавање света који их окружује. Ученици препознају и наводе примере за различите облике кретања тела према њиховој путањи –

		праволинијско и криволинијско. Истраживање утицаја јачине деловања на пређено растојање тела природно се реализује кроз практичну активност (експеримент). Утицај јачине деловања разматра се кроз удаљеност коју тела прелазе (као и у другом разреду), при чему је пожељно укључити не само процену растојања, већ и њено прецизно мерење уз коришћење мерних јединица за дужину које су уведене у математици у другом разреду. Уводи се и падање као специфичан начин кретања тела условљен дејством Земљине теже, чему се приступа феноменолошки, без улажења у детаљнија објашњења. Посебну пажњу потребно је обратити на испитивање утицаја облика тела на брзину падања практичним проверавањем брзине падања два тела који имају све исте карактеристике (материјал, маса), осим облика (на пример, згужван и исправљенпапир). Још један аспект кретања представљају садржаји о светлости и звуку. Светлост се изучава из два аспекта: извори светлости (природниивештачки)исенка(обликивеличинасенке).Ученици требадаразликујуприроднеивештачкеизворесветлости,каоида путем практичне активности уоче повезаност промене величине и положаја сенке са променом положаја извора светлости (природног или вештачког). Такође, ученици се упознају са различитим изворима чијим покретањем (треперењем) настаје звук – треперење затегнуте жице, гласних жица; различити звуци у природи (звук инсеката, фијукање ветра и сл.). Звукови се истражују из два аспекта – информативног (на основу звука знамо од кога/чега потиче и оријентишемо се на основу те информације) и безбедносног (звуци који упозоравају, заштита од буке). Пожељно је организовати практичне активности (огледе) којима се доказује да се јачиназвукамењасапроменомудаљеностиодизворазвука,штоје посебно важно из безбедноснихразлога.
	Материјали	Исходи учења и садржаји који се односе на промене материјала фокусирани су на уочавање повратних (истезање, савијање, ширење/скупљање; испаравање, кондензовање,топљење/очврш̌а- вање) и неповратних (сагоревање, рђање) промена материјала. На- ведене промене не треба учити напамет већ подстаћи ученике да ихуочеусвакодневномживотуи/илипомоћуогледа.Разликовање неповратних од повратних промена материјала своди се на настајање или ненастајање материјала који имају другачија својства након механичког или топлотног деловања. У прва два разреда једина течност која је изучавана била је вода. Сада се уводи први општији појам – течност. Приликом практичног истраживања користе се течности које су безбедне за ученика и лако доступне (вода, уље, детерџент за прање судова, мед, млеко, сок од лимуна). У овом смислу, у фокусу је уочавање сличностииразликаизмеђуводеидругихтечности(тече,променљивост облика; провидност, боја, густина). Посебно се истражује својствотечностикаорастварача.Путемексперименташиспитујесе зависностбрзинерастварањаодуситњеностиматеријала,температуре течности и мешања. Ову активност најлакше је урадити на примеру воде. Топлотна проводљивост материјала представља нови аспект изучавања материјала. На примеру свакодневних активности и претходних искустава, ученици класификују и бирају материјале који по топлотној проводљивости највише одговарају одређеној употреби(металнешерпезакување,дрвенеклупезаседењеупарку и сл.). У овом смислу, разматра се и ваздух као

		топлотни изолатор у природи и свакодневном животу (крзно и перје животиња; слојеви- то облачење, вунене рукавице, грађевински блокови,термос-боца). Исходи учења и садржаји о материјалима завршавају се упознавањем ученика са значајем рециклаже, као и потребом разврставања отпада од пластике, стакла, папира и метала. У складу са овим, повезана је и проблематика рационалне потрошњематерij ла и предмета која подразумева подстицање ученика да дају предност употреби: производа који се вишеструко користе у односу на производе за једнократну употребу, као и рециклираних и производакојимогудасерециклирају.Проблематикаодрживогразвоја приметна је и кроз указивање на међусобне утицаје човека и окружења кад год је то могуће и актуелно у конкретним условима у којима се реализује настава. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ венствено на нивоу развијања вредности, ставова и навика. На тај начин се утиче на развој ставова важних за опстанак ибудућност. Приликом изучавања природних и друштвених феноменанужно је и даље примењивати истраживачки приступ и оспособљавати ученике за различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Учествовање у једноставним огледима/експериментима који се реализују на основу упутства – индивидуално, у пару или групи, усложњава се кроз повезивање резултата огледа/експеримента са објашњењем или закључком. Значајно је радити на оспособљава њу ученика да јасно презентује резултате својих истраживања на начин који је примерен проблему који се истражује и интересовању ученика (писано, усмено, помоћу ленте времена, Power Point презентацијом и/или цртежом и др.).

Назив предмета	**ЛИКОВНА КУЛТУРА**
Циљ	**Циљ** учења Ликовне културе је да се ученик,развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и другихнарода.
Годишњи фонд часова	**72 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ /ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– поштујеинструкцијезаприпремање,коришћење,одржавање и одлагање	МАТЕРИЈАЛИ	Својства материјала. Својства материјала за ликовно

материјала иприбора; - повежеуметничкозанимањеиуметничкизанатсаодговарајућимпродуктом; - преобликује, самостално или у сарадњи са другима, амбалажу и предмете за рециклажу мењајући им употребнуфункцију; - изрази своје доживљаје, емоције, имагинацију изапажања одабраним материјалом, прибором итехникама; - користиодабранеподаткеиинформацијекаоподстицајза стваралачкирад; - протумачиједнставневизуелнеинформацијеипорукеиз свакодневногживота; - укаже на сличности и разлике које опажа у уметничкимделима и традицији различитихнарода; - изрази одабране садржаје изразом лица, положајемтела, покретима иликретањем; - распореди облике, боје, линије и/или текстурекреирајући оригиналнекомпозиције; - разговара са вршњацима о доживљају простора, дизајна,умет ничких и ученичких радова, уважавајућиразличитости; - учествује у обликовању и уређењу простора у школи,код куће или уокружењу; разматра, у групи, шта и како је учио/ла и где та знања може применити.		обликовање – тврдоћа, еластичност, растворљивост или постојаност (промене у току сушења, у контакту са светлошћу, у контакту са различитим супстанцама и подлогама...), материјали који могу да се користе као алатке (пера, крзно, длака, лишће, дрвца...).Из глед материјала – основне и изведене боје, природне и створене текстуре. Технике. Однос материјала, ликовне технике и идеје. Производи уметничких заната (накит, уметничке лутке, шешири, таписерије, ћилими, осликани текстил, собне светиљке и сенила, грнчарија, дуборез, гравуре...). Значај рециклирања, уметничка рециклажа.
	СПОРАЗУМЕВАЊЕ	Говор тела. Поглед, израз лица, држање тела, гест и кретање, однос вербалне и невербалне комуникације. Тумачење визуелних информација. Визуелне карактеристике би- љака и животиња, знаци, симболи, униформе, заставе, ношње... Пејзаж, портрет, аутопортрет. Слика, текст, звук. Кратки анимирани филмови, рекламе, билборди... Лепо писање – плакат, позивнице, честитке...
	КОМПОЗИЦИЈА	Композиција. Дводимензионалне и тродимензионалне композиције, организација композиције, равнотежа. Орнамент. Традиционална и савремена употреба орнамената, симетрија.
	ПРОСТОР	Облици у простору. Непокретни објекти у отвореном и затворе- ном простору (споменици, уметничка дела, експонати...). Ком позиција у простору – поставка изложбе, уређење просторије, уређење школе, уређење околине у локалној заједници... Оптичке илузије на дводимензионалној подлози, специјални ефекти на сцени, у филмовима, игрицама... Кретање. Покрет и кретање у природи, окружењу и

		уметничким делима.

Кључни појмови садржаја: простор, облик, линија, боја,текстура

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик развија креативан, радознао и истраживачки дух кроз упознавање и коришћење различитих уметничких медија и техника.Способан је и мотивисан да користи своје искуство, да експериментише и развија идеје кроз самосталан рад ирад у групи.Ученик развија машту и апстрактан начин размишљања који успешно примењује у различитим животним ситуацијама које захтевају креативна решења.
Уочава специфичности различитих уметничких дисциплина (визуелне, драмске,музичке...) али уочава и њихове заједничке принципе и сличности.
Ученик познаје и разуме вредност сопствене културе и културе других народа повезујући знања изразличитих области или предмета.Знања и искуства стечена кроз предмет Ликовна култура (истрајност, упорност, стрпљивост) примењује у друштвеном животу и у даљем стручном усавршавању и професионалном развоју.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Ученик кроз предмет Ликовна култура развија стваралачке способности,индивидуалну креативност и естетску осетљивост.

Компетенције: компетенција за комуникацију, естетичка компетенција, компетенција за рад са подацима и информацијама, компетенција за учење и компетенција за сарадњу.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ОБЛАСТ / ТЕМА	НАЧИНИ И ПОСТУПЦИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

МАТЕРИЈАЛИ	**Материјали, прибор, технике и савремена технологија су средства која се користе у процесу визуелног описмењавања. На- ставник кратко објашњава и показује како се припремају, користе, чисте,одлажуилипреносеипружадругенеопходнеинформације. Одабрани садржаји ове целине интегришу се са садржајима дру- гихцелина.Својства материјала** Ученици треба да добију само кључне информације о свој- ствима материјала које користе. Ако користе употребљену амбалажу, материјале или објекте које су пронашли у природи потребно је да их, уз помоћ укућана, припреме пре доношења на час (пр ње, термичка обрада, дезинфиковање асепсолом, алкохолом... у зависности од материјала). У току године самостално припрема ју лепак или масу за обликовање од материјала који се користе у домаћинству (кукурузно брашно, кукурузни штирак, сода бикар- бона, сирће, млеко, со, шећер...). Водене боје могу да направе од истрошених фломастера. Рецепти се могу пронаћи на интернету, наставник бира оне који одговарају узрасту ученика. Важно је и да сви ученици до краја првог циклуса развију навику да заједно распремају и чисте простор по завршеткурада. Имајући у виду да се технологија материјала развија великом брзином, наставник може да информише ученике о неким иновативним материјалима које користе дизајнери одеће, амбалаже, намештаја... На пример, материјал који се прави од папира и пластике (Paptic), материјал који се прави од рециклиране одеће (варијанта материјала Karta-Pack)... Тродимензионално (3D) штам- пање и паметни материјали могу да се помену у следећем разреду. Подела боја на основне

(примарне) и изведене (секундарне) односи се на пигментне боје за сликање. Ученици треба да знају да мешањем две основне боје у односу 1:1 неће увек добити тон који су очекивали, јер се материјал различитих произвођача разли- кује. Било би добро да истражују мешање боја тако што ће раз- мењивати прибор/материјал. Није потребно да меморишу називе боја, јер школске боје или немају називе или се називи разликују од једног до другог произвођача, ученици сами истражују. Боје трећег реда (терцијерне) се објашњавају у четвртом разреду. Примарне и секундарне боје се повезују са природним и вештачким облицима, емоцијама, утисцима, простором... Наставник објашњава текстуру на најједноставнији начин (изглед површине материјала), иако објашњење неће бити потпуно. Ва жније је да се ученици не збуне и да искуствено истражују текстуру. Истражује се стварна (физичка) текстура материјала, која има изражене тактилне квалитете, а наставник планира више разноврсних задатака. На пример, ученици могу да компонују лепећи на картон лишће, комадиће чипке, текстил, канап, рафију..., да обложе рад алуминијумском фолијом за домаћинство, пажљиво трљајући тупим врхом оловке или прстима. Уколико немају фолију, могу да премажу рад белом бојом како би се фокусирали само на текстуру. Када вајају у меком материјалу треба да креирају текстуре плански (глачањем, урезивањем, утискивањем...). Наставник указује на то да понекад физичка текстура највише утиче на утисак о делу, нарочито када је реч о скулптури и дизајну ентеријера (показати примере). Визуелна текстура се још увек не објашњава, али се истражује искуствено – ученици могу да цртају текстуре разноврсним линијама, да осликају папир (разливањем боје, прскањем, дувањем кроз сламчицу...), да користе технике колаж, фротаж, гратаж, суминагаши или ебру.

Технике

На основу сопствене процене наставник у трећем или четвртом разреду објашњава да су акварел боја и папир материјали за ликовно обликовање, а акварел техника начин на који се тај материјал обликује. Ученици могу да испробају сликање акварел бојом на сувом папиру и сликање на влажном папиру. Уобичајено уче гваш технике (влажни нанос, полусуви нанос, испирање, гре- бање...) пре него што почну да користе темпере, али то није правило. У штампање графика се уводе прављењем импровизованих матрица. Најједноставнија се припрема на употребљеној стиропор (полистирен) тацни за паковање хране. На полеђини тацне цртеж се лако урезује фломастерима, а боја се наноси широком четкомили комадићем чврстог картона. Осим оловкама и четкицама било би добро да цртају и импровизованим прибором (згужваним папиром/кесом/фолијом, гранчицама, боровим иглицама...), јер то помаже да „ослободе руку" и да боље организују композицију. Скулптуре могу да обликују од папира, картона, лако савитљиве жице, тканине, комбиновањем разноврсних материјала... Затим, од меких материјала: глинамола, школске глине, полимерне глине која се не пече („FIMO AIR"), „магичне глине" (пенаста глина са гранулама стиропора, кинетичка глина, „Mad Mattr"...) или масе коју су сами направили. Треба имати у виду следеће. Неке масе се споро суше, па је тешко пренети рад од школе до куће без оштеће- ња. Боље је да не користе пластелин, јер има врста које се уопште не суше, као и миришљавих које садрже алергене. Неке масе не прљају руке и радну површину. Скулптуре се обликују белом масомилимасомубојиприроднихматеријала,акојаможеидасе„патинира" бојом.

Наставник може да покаже и корисне технике које нису кључне за достизање исхода. На пример, може да демонстрира како се од мараме или комада платна обликује торба/завежљај са-вијањем и везивањем („фурошики" техника), како се од омота за бомбоне обликују торбе, футроле..., како се плете прстима, како се обликују корпе од папира, како се савијају оригами фигуре, како се пакују поклони, како се савијају украсне машне, како се пра- ве лампиони, како се праве/декоришу сенила... Ученици могу да вежбају те технике и код куће, али је важно да на часу осмисле или договоре намену тих радова (украс за собу, украс за учионицу/ школу, лични предмет, поклон за некога, радови за школски про дајни сајам...).

	Ученици упознају неколико уметничких заната које наставник бира у складу са темама и задацима које је планирао, локал- ном традицијом или интересовањима ученика. Одабрани садржаји се интегришу са одговарајућим садржајима овог и других програма. Учење може да се реализује у одабраном етнографском музеју. Уколико наставник планира радионицу или пројекат који укључује прављење уметничких рукотворина у школи препорука је да се ко- ристи материјал за рециклажу. Уметничка рециклажа је важна тема. Наставник може да покаже примере уметничких пројеката у нашој земљи, као што су: „Убаци лименку доврши скулптуру", скулптура „Ђубровиште са Великог ратног острва" (Београд), „Еко-мрав" (Суботица), „Птица робот" (Бор, Београд)... и примере уметничких дела направљених одпредметазарециклажу(например,унетиупретраживачназиве уметничких група: „FigJamStudio", „Skeleton Sea" или „Guerra de la Paz" и имена уметника: Aurora Robson, Subodh Gupta, Moaffak Makhoul или Sean E.Avery). Школе које имају средстава и планирају набавку дигиталне технологије треба да имају у виду и ону која одговара наста ви Ликовне културе. На пример, мултимедијална лабораторија„i-Theatre" произвођача „Edutech" погодна је за интегрисану на- ставу Српског језика и Ликовне културе у првом циклусу. Дигиталне табле за цртање произвођача „Wacom", као и ајпед таблети (iPadPro) подржавају стваралачки рад. Интерактивна школска та- бла „SMART Board" са пројектором (на пример, серија 7000) има вишеструку намену (проучавање ликовног језика, компоновање, лоцирање уметничких дела...). У школама које имају савремену опрему и средства, ученици треба да уче о заштити здравља исправилној употреби уређаја, као и о значају сарадње са школама које немају такве услове. У школама које не могу да набаве одговарајућу опрему и средства, ученици могу да користе помагала која се једноставно праве. На пример, када се настава одржава у учионицамаопштенаменекојенемајуодговарајућестоловеученицимогу данаправеодкартонастони„штафелај"(унетиупретраживач:„DIY cardboard easel"). „Светлосне столове" као што је, например, APH Light Box наставници могу да направе у сарадњи са родите- љима (унети у претраживач: „DIYlighttabletutorials"). Свеодабранесадржајепотребноповезатисапричомотоме како се развијају креативне идеје, односно шта све може подстаћи (мотивисати) визуелне уметнике (и ученике) да стварају. Како би сеосвестиопроцесразвијањаидеја,наставникможедазадаученицима једноставну вежбу – да три пута преобликују исти троугао тако да креирају три различита сложена облика из маште. Вежба може да се понови са другим обликом, мрљом или шаром. Ученици треба да знају и то да савремена технологија утиче на начин изражавања визуелних уметника. Наставник може да покажеједан очигледан пример (унети у претраживач име графичког дизајнера: Canion Shijirbat или Шижирбат – финал).
Споразумевање	Циљ учења предложених садржаја је оспособљавање ученика за правилну, учтиву, добронамерну, ефектну и ефикасну комуникацију. **Говор тела** Предложене вежбе су фокусиране на невербално изража вање мимиком и телом. Наставник објашњава да се и без говора, лицем и телом, може пренети порука, испричати прича или насликати слика. Као пример може да послужи инсерт наступа мађарске трупе „Attraction" (унети у претраживач: Attraction Shadow Theatre Group). Уколико ученици до трећег

разреда нису вежбали пантомиму треба да почну од читања израза лица и изражавања емоција. Затим, да тумаче и изражавају поруке које шаљемо неким општепознатим (у нашој култури) гестом или држањем тела (ста- ни, крени, прићи, слажем се, нећу, извини и сл.) и неке једностав- не радње (чисти метлом, свира...). Ученици који су то већ радили вежбају невербално исказивање неке ситуације (на пример, сусрет два пријатеља, пробирљиви купац и сл.). Важно је да сви ученици буду укључени да би се ослободили треме и несметано развијали креативност, заједништво и међусобно уважавање. Ако је потребно, ученици могу да погледају и неки смешан снимак (на пример, унети у претраживач: Mr. Bean's Holiday Dance Scene). Наставник повезује одабране вежбе са одговарајућим садржајима овог и других програма (имајући у виду да се програмски циљеви и методика разликују). На пример, може да формира тимове и подели задужења – док неки чланови тима глуме или рецитују, други их прате покретима, мимиком или „специјалним ефектима" (осветљавају глумце, померају делове сценографије, формирају облик рукама или телима, производе звучне ефекте...).

Тумачење визуелних информација

Тумачење визуелних информација је континуиранаактивност која се не планира као посебан час, већ као део задатака. Предложени садржаји се односе на тумачење слика независно од додатних информација као што су звук, текст и др. Сваки пут када ученицима покаже неку слику, наставник поставља питање: „Шта ово значи?", како би се навикли да размишљају о садржају. Наставник прво указује на то да неки облици, боје, шаре и текстура у природи саопштавају неку поруку (показати примере). На пример, тамно сиви облаци најављују кишу, тамнија и храпавија кора дрвета указује на север, рогови јелена супарнику указују на његову снагу, када се осећа угрожено једна врста гусенице (Hemeroplanes triptolemus) заузима положај у коме личи на отровну змију. Нека бића комуницирају само визуелно. На пример, карипска гребенска лигња (Sepioteuthis sepioidea) „разговара" тако што мења боје и шаре. Визуелни знаци у природи омогућавају живим бићима да преживе. Визуелни језик који користе људи је најсложенији – слике користимо и да бисмо нешто продали, забавили друге, изазвали одређене емоције, помогли угроженима, навели друге да размишљају о важним темама... Наставник показује познате знаке које ученици виђају у окружењу, а затим и оне који се често виђају на амбалажамаипроизводимаиразговарасаученицимаотомезашто је важно да разумеју те слике. Затим се разговора о сложенијим знацима и симболима (заставе, грбови, амблеми). Садржаји из хералдике се усклађују са узрастом ученика. На пример, наставник може да покаже заставе из целог света и да тражи од ученика да процене (без пребројавања) која боја се највише користи на заставама,затим,којакомбинацијабојасенајчешћекористи,којезаста весусличне,којезаставесусличненашој,којезаставесебитноразликују од осталих... Потребно је да размишљају и о томе како се споразумевамо одећом. Ко и зашто носи униформу, ко дизајнира униформе? Затим, шта је народна ношња, у којим приликама се некада носила, да ли се још увек носи и када, како изгледају ношње њиховог краја... Наставник одређује количину информа-ција о ношњама у зависности од броја етничких група у општини (део може да се планира за следећи разред). Уметничка дела се и даље користе као мотивација за стваралачки рад, али су појачани захтеви који се односе на доживљај и тумачење садржаја. На пример,наставникможедапокажерепродукцијуслике,„Шетња.Дама са сунцобраном" Клода Монеа, да пита ученике шта је приказано, шта мисле да се дешавало пре тренутка који је приказан, а шта по сле, ученици могу да напишу или да насликају причу према овом делу (или неком другом). Наставник показује неколико значајних дела српске уметности, бирајући она чији садржај је усклађен са сазнајним способностима и предзнањима ученика. Листа музеја се може наћи на адреси:http://muzejirade.com.

Слика, текст, звук

Предложени садржаји омогућавају медијско описмењавање. Препорука је да се почне од мултимедијалних садржаја, који су сложенији, али су ближи искуству ученика. Наставник може да укаже на то да рекламе на телевизији и на интернету, билборди, брендирана аутобуска стајалишта, кратки анимирани филмови... најчешће нису намењени деци или

	нису увек добронамерни. Међутим, превише разговора о негативним странама савремене медијске културе може бити контрапродуктивно или без икаквог ефекта, па је боље да се фокус помери на позитивне аспекте. На пример, наставник може да прикаже снимак „Waka Waka", флешмоб који се одржао у Холандији с циљем да се прикупи помоћ за Кенију. Затим, да тражи од ученика да се распитају коме је најпотребнија помоћ у њиховој општини, у каквој акцији би могли да учествују да би помогли... Већина квалитетних кратких анимираних филмова не одговара узрасту ученика, али поједини могу послужити као увод у васпитне теме (на пример, Пиксаров „For The Birds" или серија „Minuscule" или „Tuurngait", дипломски рад студената из Арла). Када је реч о маркетингу, као пример могу да послужерекламе„ThePowerOfTeamwork",белгијскекомпаније„Линија" (De Lijn), билборд који рекламира млекопроизвођача„Anando" (у Индији), а у нашој земљи билборд који рекламира Манчмелоу, агенције „Ovation BBDO". Савремени билборди и рекламни панои могу да буду и корисни свим грађанима. У нашој земљи је развијен систем паметних клупа и аутобуских стајали шта која се напајају соларном енергијом и имају више функција („PETROSOLAR"), а тим научника из Перуа развија билбордекоји пречишћавају ваздух у градовима. Ученици треба да разговарају о порукама, оригиналности и доживљају приказаних примера. Наставник указује на то да визуелни уметници креирају мултимедијалне садржаје тимски. Није предвиђено да ученици уче о фазама продукције у првом циклусу, важније је да развијају креативност тако што ће се трудити да дизајнирају карактере (осмисле изглед и особине јунака). Најлакше је да нацртају јунака у боји (јунак може да буде фантастично биће, човек, животиња, биљка, предмет...). Наставник може да помогне питањима: Како се зове? Како се кре- ће? Шта је на твом јунаку посебно, по чему се истиче? Да ли је добар или лош? Шта воли да једе? (ученици записују најважније особине на маргини поред цртежа). Јунак се затим смешта у неку причу или рекламу. Плакат је мање сложена форма оглашавања и ученици могу да га раде више пута у току године, уколико постоји потреба. Основна карактеристика плаката је да садржи саопштење за јавност на већем формату папира, а школски плакати могу да садрже само интерна обавештења (на пример, обавештење о школској забави),образовнесадржаје(например,азбуку/абецеду)иливаспитне (на пример, правила понашања). Наставник и ученици се договарају шта ће саопштити, да ли ће плакат садржати само текст или текст и слику, да ли ће се реализовати као одељенски рад (један плакат) или рад више тимова (више плаката), која техника/технике ће се користити и на ком формату (уобичајени формат за школује100 x 70 cm, али то није правило). Ученицима не треба постављати превише захтева везаних за ликовно-графичко обликовањеплаката (захтеви ће се постепено повећавати у старијим разредима). Лепо писање се примењује на часу када се раде плакати, честитке, позивнице... Сви ученици могу да дизајнирају слова свог имена, било којом техником. Заинтересовани ученици могу да вежбају код куће калиграфско писање једног или неколико слова договоре- ног словолика (фонта), на формату А4, А5 или А6, користећифло- мастере широког равногврха.
Композиција	У овој целини су груписани садржаји везани за организацију композиције. **Композиција** Ученици треба да знају да је ликовна композиција целина коју је створио уметник и да се делови композиције називају ликовни елементи (ученици су упознати са обликом, линијом, бојом итекстуром).Уколикосамизатражедодатнаобјашњења,наставник пружа најједноставнија. На пример, текстура листа није ликовни елемент, јер лист није створио уметник, већ природа. Али, ако осушени лист залепимо на ликовни рад, његова текстура ће постати део композиције (ликовни елемент). Наставник не објашњававрсте композиција и принципе компоновања, али разговара са ученицима о уметничким делима и ученичким радовима (који елементи су слични, а који потпуно различити, шта се највише истиче, шта се понавља...). Током године прати како ученик напредује, да ли увек

	распоређује елементе на исти начин, да ли црта мање фигуре и оставља превише празног простора на папиру, да ли су фигуре у предњем и задњем плану истих димензија... Наставник не исправља ученике и не објашњава однос простора и композиције, перспективу, скраћења, димензије и планове, већ прилагођава задатке и активности како би подстакао напредовање свих ученика. На пример, може да зада ученицима да заједно или у тимовима цртају навећемформатупапираиликредамаубојиушколскомдворишту. Сликање аутопортрета, градског и сеоског пејзажа, цртање четком и бојом (без употребе оловке) на различитим форматима папира, компоновање само бојом, распоређивање разноврсних облика колаж техником... помаже да ученици боље организују елементе. Равнотежасеобјашњавакаобаланс,напримеримаизсвакодневног живота(клацкалица,стајањенаједнојнози...),аученициипроналазе тежиштетелаискуствено,докобликујуиликонструишутродимен- зионалне радове. Организација композиције се примењује у свим задацимаиповезујесесаосталимсадржајимаовогпрограма. **Орнамент** У току године наставник планира најмање два задатка. Један задатак је везан за наслеђе – ученици на мањем формату папира прецизно цртају орнамент за вез, чипку, филигран, ћилим, чара пе, прекривач... Могу да користе милиметарски папир или папир на квадратиће, лењир, шестар, паус папир, јер треба да воде ра- чуна о томе да шара буде симетрична. Пре него што осмисле орнамент, потребно је да одреде за који предмет/објекат је намењен. Орнаменте могу да раде и када обликују празничне украсе. Овај задатак/задацисеинтегришусасадржајимадругихпрограма.Други задатак је дизајн орнамента за било који предмет који користе (патике, мајица, обележивач за књиге, шнала за косу, шоља...), ана којимогудапренесунацртодговарајућимперманентниммаркерима (уз помоћ старијих). Или, могу да дизајнирају предмет/објекат који је украшен орнаментом (орман, столица, камион, воз, капут, торба, саксија...) било којом техником коју сами одаберу. Као под- стицај наставник може да покаже фотографије, на пример, ауто- мобила украшених орнаментима (унети у претраживач: „vochol"). Други задатак се везује за развијање креативнихидеја.
Простор	Предложени садржаји су везани за истраживање и обликовање простора. **Облици у простору** Ученици треба да разговарају о отвореном и затвореном простору у којем су изложена уметничка дела, колико је значајно да прилаз уметничком делу буде уређен, да дело буде осветљено на одговарајући начин, да буде постављено на одговарајуће место, да буде заштићено ако је потребно... Било би добро да наставник при- преми фотографије различитих простора (плажа, њива, воћњак, шума, депонија, градски трг, улица, парк, пијаца, учионица...) и слику познатог споменика (изрезану по контурној линији), да тражи од ученика да „поставе" споменик у сваки од тих простора и процене како се мења утисак о споменику у зависности од окру- жења. Исто може да се уради са уметничким сликама и музејским експонатима.Наставникподстичеученикеданакреативаниефектан начин изложе своје радове. Може да покаже један пример (ка- чење штипаљкама или излагање на спојеним картонским кутијама у виду „тотема" или формирање „фриза"...), ученици сенадовезују предлозима. Наставник бира примере, задатке и активности везане за оптичке илузије (планирајући део и за следећи разред). На пример, добри примери симетрије су Ешерови радови (унети у претраживач: www.mcescher.com/gallery/symmetry/), за вежбе опажања добри примери су (одабрани) радови Олега Шупљака (Oleg Shuplyak), за илузије на фасадама зграда и у ентеријеру очигледан примерсурадовиЛеандраЕрлиха(LeandroErlich),авећиизборсе може наћи на интернету (унети у

	претраживач: „optical illusions”). Оп-арт на равној подлози ствара илузије кретања и илузије испуп- чених и удубљених објеката. Наставник указује и на то да у свету, а и у нашој земљи постоје музеји илузија. Ученици могу да раде једноставне оптичке илузије (на пример, оп-арт вртешке) или да раде сложени школски пројекат: да обликују сценски простор к ристећи ЛЕД траке, фолије, огледала, декор изрезан од лепенке... Идеје за сценски дизајн се могу пронаћи на интернету (на пример, унети у претраживач: Alice in Wonderland scenicdesign). **Кретање** Приказивање покрета и кретања је садржај који се реализује током целе године у оквиру различитих задатака и активности. Аналитичко посматрање покрета и кретања се у најмањој мери вежба на примерима уметничких дела и то само на очигледним и једноставним. На пример, наставник може да покаже неколико пејзажа Саве Шумановића, а да ученици уоче да ли неке од приказаних облика покреће ветар, затим, дело „Под јабуком” (Гружанка са дететом), Ђорђа Крстића, на којој треба да уоче и протумаче по- кретемајкеидетета...Вежбеопажањасуделотворнијекадаученици свесно обраћају пажњу на покрете и начин кретања у простору у коме се налазе. Наставник их упућује да и ван наставе посматра- ју кретање (како се њишу гране, како ветар покреће суво лишће на тлу, како пада киша...). У првом циклусу ученици углавном компонују на основу памћења покрета и кретања, али напредни ученици могу да раде и по природи(моделу). Ученици могу да креирају кинетичке скулптуре (уколико то нису радили у претходном разреду). Када раде перформанс, могу да користе провидну фолију или старе чаршаве и ЛЕД батеријске лампе (одабрати најнижу цену) стварајући композиције светла и сенке (наставник снима перформанс).

Назив предмета	**МУЗИЧКА КУЛТУРА**
Циљ	**Циљ** учења Музичке културе је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности,естетског сензибилитета и духа заједништва,као иодговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа.
Годишњи фонд часова	**36 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише своја осећања у вези са слушањем музике; – примењујеправиланначиндржањателаидисањаприпевању; – изговара бројалице у ритму, узпокрет; – пева по слуху и са нотног текста песме различитог садржајаи расположења; – наведе особине тона и основне музичке изражајнеелементе;	**СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ**	Композиције различитог карактера и елементи музичке изражај- ности (мелодијска линија, темпо, ритам, динамика). Особине тона: боја (различити гласови и инструменти), трајање, јачина, тонске висине. Музички дијалог (хор, глас и хор, глас и инструмент, два гласа, два инструмента, један свирач, група свирача, оркестар).

– разликујеинструментепобојизвукаиизражајниммогућно- стима; – повезује карактер дела са избором инструмента имузичким изражајнимелементима; – препозна музичку тему или карактеристични мотив којисе понавља у слушаномделу; – повезује почетне тонове песама – модела ијединаставних наменских песама са тонскомвисином; – комуницира са другима кроз извођење традиционалних и музичких игара узпокрет; – свирапослухуиизнотногтекстаритмичкуимелодијску пратњу; – осмисли и изведе једноставну ритмичку и мелодијскупратњу; – осмисли музички одговор на музичкопитање; – осмисли једноставну мелодију на крађи задатитекст; – изабереодговарајућимузичкисадржај(одпонуђених)према литерарномсадржају; – поштуједоговоренаправилапонашањаприслушањуиизво-ђењумузике; – коментарише своје и туђе извођењемузике; – самостално или уз помоћ одраслих, користипредности дигитализације; учествује у школским приредбама иманифестацијама		Различити жанрови везани за уобичајене ситуације уживоту. Музичкаприча. Филмска музика. Музички бонтон. Музика и здравље. Дигитализација.
	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Дидактичке музичке игре. Правилан начин певања – држање тела и дисање. Правилна дикција. Певање песама по слуху различитог садржаја и карактера Певање песама уз покрет. Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова у тонском опсегу од *ха* до *це*[2]. Певање и свирање песама из нотног текста. Дечји и алтернативни инструменти и начини свирања на њима. Инструментална пратња по слуху. Певање и извођење музичких игара уз свирање на дечјим инструментима – песме уз игру, дидактичке игре, музичке драматизације. Свирање инструменталних аранжмана на дечјим ритмичким инструментима и на алтернативним изворима звука. Музички бонтон. Особине тона: боја (различити гласови и инструменти), трајање (нотна трајања), јачина (динамичке ознаке – пиано, форте, крешендо и декрешендо), тонске висине (од це[1] до ге[1]). Елементи музичког писма: линијски систем, виолински кључ, трајање тонова (половина, четвртина, осмина ноте и одговарајуће паузе) у такту 2/4. Јединица бројања. Тактирање у 2/4 такту.
	МУЗИЧКО	Стварање једноставне ритмичке и мелодијске (једноставне)

	СТВАРАЛАШТВО	пратње. Музичка питања и одговори и музичка допуњалка. Стварање звучне приче од познатих музичких садржаја, звучних ономатопеја и илустрација на краћи литерарни текст (учење у контексту).

Кључни појмови садржаја: певање, свирање, слушање, музичке игре, музички бонтон, нотно писмо.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

На основу музичког искуства у основној школи ученик ужива у музици и отворен је за различите уметничке садржаје.Користи музичко знање и вештине да изрази своја осећања, размишљања, ставове и на креативан и конструктиван начин остварује своје циљеве.
Искуство и вештину у слушању и опажању приликом индивидуалног и групног музицирања примењује у комуникацији са другима.
Развија критички однос према музици.Има одговоран однос према традицији свог народа и других култура.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Ученик користи језик музике за изражавање својих осећања и идеја и за комуникацију са другима. Ученик истражује везу између музике и изражавања покретом.

Компетенција: Компетенција за учење, комуникација,сарадња,естетска компетенција

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ОБЛАСТ / ТЕМА	НАЧИНИ И ПОСТУПЦИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Слушање музике	Током слушања филмске музике посебно треба обратити па- жњу на однос звук–лик и музика–радња уочавањем изражајних музичких средстава који су коришћени у тумачењу драмске радње и карактерних особина главних актера. Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају опажајним могућностима ученика. Композиција се први пут увек слуша у целини (демонстративно слушање), са унапред постављеним задатком за слушање музике − уочавање извођачког медија: инструменталноиливокално(соло,групно)илиоркестарскомузи-цирање. Свако следеће слушање (три до четири пута) је фрагментарно у оквиру кога се издвајају упечатљиве целине и анализирају носећи елементи музичког дела – у случају литерарног садржаја (текстуална анализа), понављања, мелодија, темпо, ритам (анали- тичко слушање). Повезујући постепено елементе музичког дела са карактером самог дела, ученик се развија у смеру активног слуша њамузике,аквалитетномкомуникацијомизмеђунаставникаиуче- никадолазидопостепеногутицајанаразвојестетскеосетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијањеестетскогпроцењивања.Ученичказнањаизразличитихобласти требаповезатииставитиуфункцијуразумевањаслушаногдела.
Извођење музике	Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и финемоторичке радње. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музичкидоживљај. Бројалице су драгоцен музички садржај у настави музичке културе за развијање ритмичких способности ученика. Слогови бројалицеизговарајусеуритму,прецизноиувекпраћениодговарајућим покретом. Покрет који прати бројалицу представљаизвођење пулса, ритма или груписање удара. Учењем и извођењембројалица развијају се ритмичке способности и припрема свирање на дечјим инструментима, због чега је извођење бројалице добра уводна ак- тивност пре учења песме или свирања на дечјим инструментима. Певане бројалице подразумевају мелодију малог обима од неколико тонова,пасупогоднезапочетакнаставеикаоуводнаактивностпре певања песама, уколико је садржај бројалице повезан са садржајем текста нове песме. Правилан исход учења бројалице видљив је добијањем ритмички уједначеног покрета целегрупе. Певање Избор песме треба да буде примерен узрасту ученика и њиховим интересовањима (тематика, ритмичка конструкција, форма, артикулација мелодијских скокова, садржај, мелодија и ритам). Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације треба да претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити. Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова у тонском опсегу од хадо це2). Песме модели уче се и певају по слуху. Следећи задатак је слушно идентификовање почетног слога/тона. Тонска висина се пева, записује и свира. По- жељнојесвирањепесамамодела.Учитељобрађујепесмепослуху у тонском опсегу од ха до це2. Приликом обраде песме из нотног

	текста обрађују се песме у тонском опсегу од це1 доге1. Обрада песме из нотног текста – методски кораци Рад на песми увек почиње обрадом литерарног текста (моти- вациони разговор) у оквиру чега ученици анализирају нотни тексти уочавају ознаке за такт, темпо, нотне вредности, динамику идруго.Обрада ритма: ритам се најпре изводи на неутрални слог та, уз обавезно тактирање (по деловима), након чега следи обрада ритма парлато (ритмичко читање). Након ритмичког читања следи обрада тонских висина (солмизацијом). Последњи корак чини певање песме са текстом где посебну пажњу треба обратити на правилну дикцију и инсистирати на изражајном певању. Сви наведени елементи савладавају се по деловима (двотакт, фраза), а затим спајају у логичну целину. Традиционалне и песме других народа и жанр овапевају се по слуху или нотном тексту у опсегу предвиђеном у делу Певање. Извођење ових песама упознаје нас са културом других народа и народности. Музичке игре У настави музичке културе пожељно је што чешће повезивати покрет и певање извођењем различитих врста музичких игара. Поред музичких игара са певањем, музичких игара са певањем уз инструменталну пратњу, инструменталних музичких игара, традиционалних музичких игара са певањем и без певања (само уз инструменталну пратњу), дидактичких музичких игара, музичку игру може да представља и било која песма чији литерарни садржај може да буде исказан покретом. Музичка игра се обрађује као песма по слуху, након чега следи усвајање покрета. Циљ извођења сваке игре је постизање уједначеног покрета целе групе. Група се формира слободним избором, водећи рачуна о броју ученика који чине групу. Свиученициучествујууизвођењумузичкеигре,међусобнимсмењивањемгрупа,сведокигрунеизведецелоодељење. Свирање Ова активност се реализује на дечјим и алтернативним инструментима (тело, предмети из окружења, ручни звончићи, бум-векери). Тонску боју инструмената треба повезивати са музичким садржајем. Примери ритмичке и мелодијске пратње могу бити: извођење пулса (основне ритмичкејединице), извођење ритма (који се поклапа са говорним ритмом бројалица и песама па се као такав једноставно учи послуху), груписање удара – различитим покретима и различитим изворима звука се на један начин изводи наглашена прва у такту, а

	лакшим покретом и слабијим извором звука друга, односноостале слабије наглашене утакту, свирање једноставне мелодијскепратње, ономатопеја звучних илустрација – специфична места у тексту песама могу се звучно илустровати адекватним инструмен- том или неким другимпредметом. Једноставне композиције и модели за певање могу се и свирати. У извођењу инструменталних аранжмана ученике делити у две или више група.
Музичко стваралаштво	Дечје музичко стваралаштво подстиче музичку машту, утиче на развој стваралачког мишљења, продубљује интересовања и тако доприноси квалитетнијем остваривању позитивних исхода наставе. Стваралаштво може бити заступљено кроз: импровизацију игре/покрета на одређенумузику; израду дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала; стварање једноставне ритмичке и мелодијскепратње; музичкеимпровизације; музичка питања иодговоре; музичкадопуњалка; компоновање мелодије на задатитекст; илустрацију доживљајамузике; одабир познатог музичког садржаја у односу налитерарни. Сви видови музичког стваралаштва реализују се искључиво по слуху, без записивања.

Назив предмета	ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ
Циљ	**Циљ** учења Физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности,моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.
Годишњи фонд часова	**108 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА		САДРЖАЈИ
– примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе (вежбеобликовања); – правилноизводивежбе,разноврснаприроднаиизведена кретања; – комбинујеусвојенемоторичкевештинеуигриисвакодневном животу; – одржава равнотежу у различитимкретањима; – коригује сопствено држања тела на основу саветанаставника; – правилно држително; – правилно подиже, носи и спуштатерет; – изведе кретања, вежбеи – саставе уз музичкупратњу; – изведе дечји и народниплес; – користи терминологијувежбања; – поштује правила понашања навежбалиштима; – поштује мере безбедности токомвежбања; – одговорно се односи према објектима, справама	**ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ**		**Основни садржаји** Вежбе за развој снаге са и без реквизита. Вежбе за развој покретљивости са и без реквизита. Вежбе за развојаеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине и експлозивне снаге. Вежбе за развој координације. Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности.
		Атлетика	Техника трчања. Истрајно трчање. Скок удаљ згрчном техником. Бацање лоптице из залета.

иреквизи- тима; – примени правилаигре; – навијаибодриучесникеуигринаначинкојимникогане вређа; – прихвати победу и пораз као саставни део игре итакмичења; – уредноодлажесвојестварипреинаконвежбањаиудругим ситуацијама; – правилноизводииконтролишепокретеуразличитимкрета-њима; – прати промене у тежини и висини код себе идругих; – препозна здравствено стање када не треба давежба; – примењујехигијенскемерепре,утокуинаконвежбањаи другим животнимситуацијама; – уредно одржава простор у коме живи и борави; – користи здраве намирнице уисхрани; – повезује различита вежбања са њиховим утицајем наздравље; – препозна лепоту покрета увежбању; – се придржава правилавежбања; – вреднује сопствена и туђа постигнућа увежбању.	**МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ**		Скок увис прекорачном техником.
		Спортска гимнастика	Вежбе на тлу: вежбе и комбинације. Прескоци и скокови. Вежбе у вису, вежбе у упору и вежбе и вежбе променама висова и упора. Вежбе равнотеже на шведској клупи и ниској греди.
		Основе тимских, спортских и елементарних игара	Између четири ватре Мини-рукомет. Футсал – „мали фудбал”.
		Плес и ритимика	Вежбе са вијачом. Вежбе са лоптом. Народно коло „Савила се бела лоза винова”. Народно коло из краја у којем се школа налази.
		Пливање	Прилагођавање на водену средину и основна обука пливања.
		Полигони	Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима.
		Култура вежбања и	Основна правила: Између четири ватре, Мини-рукомета и Футсала. Понашање према осталим учесницима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе).

	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	играња	Чување и одржавање материјалних добара. Постављање, склањање и чување справа и реквизита неопходних за вежбање. „Ферплеј” (навијање, победа, пораз). Породица и вежбање. Вежбање као део дневних активности.
		Здравствено васпитање	Моје срце – пулс. Дисање и вежбање. Хигијена простора за вежбање. Значај воћа и поврћа у исхрани. Значај воде за организам и вежбање. Поступање у случају повреде.
– примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе (вежбеобликовања); – правилноизводивежбе,разноврснаприроднаиизведена кретања; – комбинујеусвојенемоторичкевештинеуигриисвакодневном животу; – одржава равнотежу у различитимкретањима; – коригује сопствено држања тела на основу саветанаставника; – правилно држително; – правилно подиже, носи и спуштатерет; – изведе кретања, вежбеи – саставе уз музичкупратњу;	**ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ**		**Основни садржаји** Вежбе за развој снаге са и без реквизита. Вежбе за развој покретљивости са и без реквизита. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине и експлозивне снаге. Вежбе за развој координације. Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности.
			Техника трчања. Истрајно

– изведе дечји и народниплес; – користи терминологијувежбања; – поштује правила понашања навежбалиштима; – поштује мере безбедности токомвежбања; – одговорно се односи према објектима, справама иреквизи- тима; – примени правилаигре; – навијаибодриучесникеуигринаначинкојимникогане вређа; – прихвати победу и пораз као саставни део игре итакмичења; – уредноодлажесвојестварипреинаконвежбањаиудругим ситуацијама; – правилноизводиконтролишепокретеуразличитимкрета-њима; – прати промене у тежини и висини код себе идругих; – препозна здравствено стање када не треба давежба; – примењујехигијенскемерепре,утокуинаконвежбањаи другим животнимситуацијама; – уредно одржава простор у коме живи и борави; – користи здраве намирнице уисхрани; – повезује различита вежбања са њиховим утицајем наздравље; – препозна лепоту покрета увежбању; – се придржава правилавежбања; – вреднује сопствена и туђа постигнућа увежбању.	**МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ**	Атлетика	трчање. Скок удаљ згрчном техником. Бацање лоптице из залета. Скок увис прекорачном техником.
		Спортска гимнастика	Вежбе на тлу: вежбе и комбинације. Прескоци и скокови. Вежбе у вису, вежбе у упору и вежбе и вежбе променама висова и упора. Вежбе равнотеже на шведској клупи и ниској греди.

Кључни појмови садржаја: физичке способности, моторичке вештине, здравље, плес и игра.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем наставног предмета физичко васпитање ученик стиче вештине и овладава знањима и културним вредностима телесног вежбања, примењује их у свакодневном животу, новим и ванредним животним ситуацијама; разуме значај континуираног развоја физичких способности, разноврсних моторичких активности, утицај на здравље, здравље околине и квалитет живота.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Ученик је стекао знања и у стању је да користи разноврсне програме и облике индивидуалног и колективног вежбања.Има позитиван став према физичким активностима и спорту у свакодневном животу,поштује правила и негује здраве међуљудске односе. Промовише улогу физичке активности и спорта у унапређивању здравља и превентивно деловање на настанак хроничних незаразних обољења и социопатолошких појава.

Компетенције: Компетенција за учење, комуникација,сарадња,брига за здравље

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних и ваншколских организационих обликарада,каоосновнепретпоставкезаостваривањециљакроздостизањеисхода овогваспитно-образовногподручјакоје сесастојиз три предметнеобласти:

– физичкеспособности,
– моторичке вештине,и

физичке и здравственекултуре.

Већина исхода у програму је развојног карактера и протежу се кроз цео први циклус основног образовања и васпитања, узимајући у обзир узраст ученика и сензитивне периоде развоја физичких способности.

Програм трећег разреда базиран је на континуираном развијању знања, вештина, ставова и вредности.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

А. Часови Физичког и здравственог васпитања.

Б. Слободне активности.

В. Недеља школског спорта.

Г. Активности у природи (крос, спортски дан, излети, зимо- вање, летовање ...).

Д. Школска такмичења.

ОБЛАСТ / ТЕМА	НАЧИНИ И ПОСТУПЦИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ	При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узе- ти у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика ипримениливежбечијиделовибиомеханичкеструктуреодговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са уче ницима треба примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимализацији интензитетарада. Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика. 1. Развојснаге: – без и сареквизитима, – на справама и уз помоћсправа. 2. Развојпокретљивости: – без и сареквизитима, – уз коришћењесправа. 3. Развојиздржљивости: – трчање, – елементарнеигре, – вежбање уз музику, – плес. 4. Развојкоординације: – извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивимусловима. 5. Развојбрзине: – вежбе изводити максималном брзином из различитих по- четнихположајанаодређенизнак–стартизразличитихположаја; – трчање саубрзањем; – штафетнеигре. За ученике који из здравствених разлога изводе посебно ода- бране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ	Учење моторичких вештина остварује се кроз различите активности применом основних дидактичко-методичких принципаи метода рада неопходних за достизање постављених исхода. Моторичке вештине треба да омогуће ученицима сналажење у свакодневним и специфичним животним ситуацијама у којима сеочекује њихова примена. Ученицима који имају потешкоће са одређеним моторичким вештинама задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе. Ученицима који имају потешкоће да достигну предвиђени исход, оставља се могућност да исти достиг не у наредном периоду. У раду са напреднијим ученицима могу се користити додатни садржаји у складу са његовим способностима. Кроз процес остваривања програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичкеактивности. Усавршавање моторичких вештина је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, при- мена научене игре итд.). Пре учења нових моторичких вештина у трећем, неопходно је поновити развијене моторичке вештине из првог и другог разреда.
ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме *Култура вежбања и играња и Здравствено васпитање.*

Назив предмета	**ДИГИТАЛНИ СВЕТ**
Циљ	**Циљ** наставе и учења предмета Дигитални свет је развијање дигиталне компетенције ученика ради њиховог оспособљавања за безбедну и правилну употребу дигиталних уређаја за учење, комуникацију, сарадњу и развој алгоритамског начина размишљања.
Разред	**трећи**

Годишњи фонд часова:	**36 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
- препозна дигиталне уређаје из окружења и именује неке од њих; - наведе неке од животних ситуација у којима дигитални уређаји олакшавају обављање послова; - упореди начине рада и живота људи пре и после појаве дигиталних уређаја; - упореди начине креативног изражавања са дигиталним уређајима и без њих; - користи дигиталне уџбенике за учење (самостално и/или уз помоћ наставника); - упореди дигитални и папирни уџбеник;	**ДИГИТАЛНО ДРУШТВО**	Различит изглед дигиталних уређаја. Дигитални уређаји у различитим занимањима. Учење уз помоћ дигиталних уџбеника. Креативно изражавање са дигиталним уређајима и без њих. Комуникација посредством дигиталних уређаја. Дигитални уређај и паметни дигитални уређај. Коришћење дигиталних уређаја за повећање прилика за учење и стицање искуства ученика у области науке, културе и уметности.
- упореди традиционалне видове комуникације са комуникацијом посредством дигиталних уређаја; - наведе неке од карактеристика "паметног" дигиталног уређаја; - наведе на који начин дигитални уређаји могу да допринесу упознавању културне баштине; - наведе основна правила за коришћење дигиталних уређаја како не би угрозио здравље; - наведе неке од здравствених ризика везаних за	**БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УЏБЕНИКА**	Дигитални уређај и наше здравље (вид, положај тела, време пред екраном, дигитални уређај као отпад). Подаци о личности и њихова заштита при комуникацији помоћу дигиталних уређаја. Помоћ у случају контакта са непримереним дигиталним садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин. Одговорно руковање дигиталним уређајем (мере физичке заштите, коришћење лозинке).

прекомерно или неправилно коришћење дигиталних уређаја; - доведе у везу начин одлагања електронског отпада са загађењем животне средине; - наброји основне податке о личности; - објасни зашто саопштавање података о личности представља ризично понашање при комуникацији помоћу дигиталних уређаја; - именује особе или институције којима се треба обратити за помоћ у случају контакта са непримереним дигиталним садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин; - наведе основне препоруке за руковање дигиталним уређајем на одговоран начин (примена мера физичке заштите) и објасни зашто је важно примењивати их; - анализира једноставан познати поступак/активност и предлаже кораке за његово спровођење; - протумачи симболе познатог/договореног значења и спроведе поступак описан њима; - уочи и исправи грешку у симболима израженом упутству (алгоритму), провери ваљаност свог решења и по потреби	**АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА**	Разлагање проблема на мање целине. Осмишљавање корака који воде до решења једноставног проблема. Тумачење постојећих и креирање алгоритама изражених симболима. Уочавање и исправљање грешака у алгоритму. Тумачење понашања дигиталног уређаја у односу на приказани алгоритам.

га поправи (самостално или сарадници); - доведе у везу алгоритам и понашање дигиталног уређаја.		

Кључни појмови: дигитални уређаји, интернет, електронски отпад, подаци о личности, безбедност, решавање проблема, алгоритам.
Компетенције: Дигитална компетенција, Компетенција за учење, Рад с подацима и информацијама, Одговоран однос према здрављу, Решавање проблема, Комуникација, Сарадња, Одговорно учешће у демократском друштву, Одговоран однос према околини.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставног предмета *Дигитални свет* у првом разреду основне школе чине три предметне области: Дигитално друштво, Безбедно коришћење дигиталних уџбеника и Алгоритамски начин размишљања.

Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Дигитално друштво – 18 часова, Безбедно коришћење дигиталних уџбеника – 8 часова и Алгоритамски начин размишљања – 10 часова.

Предмет Дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика првог разреда основне школе. Програм наставе и учења за први разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет Дигитални свет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика, који су груписани у три наставне теме: Дигитално друштво, Безбедно коришћењедигиталних уређаја и Алгоритамски начин размишљања.

Наведене исходе могуће је остварити са различитим нивоима расположивости дигиталних уређаја намењених за коришћење од стране ученика, укључујући и могућност да само наставник располаже дигиталним уређајем. Уколико наставник има на располагању одговарајуће дигиталне уређаје (рачунаре, таблете, мобилне телефоне, роботе и друге физичке дигиталне уређаје...), ученици треба да их користе на начин који директно доприноси остваривања дефинисаних исхода учења. Вероватно је да ученици имају искуства са коришћењем дигиталних уређаја. Од изузетног је значаја да та искуства наставник увиди и уважи. Ученици могу бити вешти корисници технологије, али то не значи да су и компетентни у овој области. У том смислу, наставник има слободу да наставу организује у складу са техничким могућностима, предзнањима и потребама својих ученика.

Током реализације наставе, рад наставника мора бити континуирано усмерен ка смањивању дигиталног јаза. Важно је да наставници помогну ученицима да увиде да технологија није свима једнако доступна, те да немогућност приступа технологији може да угрози одређене групе или појединце у друштву. Отуда је неопходно да наставник, пре него што планира конкретне активности учења, уочи постојање ученика који би, због ограниченог приступа технологији, могли да буду искључени или у неповољном положају. На пример, ако наставник предвиђа коришћење апликације на таблету или мобилном телефону, он мора да буде сигуран да те активности нису неповољне за ученике који немају приступ таквој технологији код куће. Обавезивање ученика да користе наставне материјала за које им је потребан приступ интернету од куће неправедно је према онима који га немају. За такве ученике наставник мора да обезбеди алтернативу - могућност приступа школским дигиталним уређајима, пре или после наставе. Значајно је и да наставник упозна ученике са стереотипом да је бављењем информатиком и програмирањем поље рада резервисано за мушку популацију и да га демантује кроз навођење адекватних примера (Ада Лавлејс и сл.).

ОБЛАСТ/ТЕМА	НАЧИНИ И ПОСТУПЦИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
ДИГИТАЛНО ДРУШТВО	Наставник треба да креира образовну ситуацију у којој ученици могу да увиде да су дигитални уређаји свуда око њих - код куће, у школи, дому здравља, продавници, на паркингу, улици. Наставник не сме да инсистира на дефинисању дигиталног уређаја. Он треба да има у виду

	да рачунари данас имају различите појавне облике. Десктоп, лаптоп или таблет јесу рачунари, али то је и телефон, као и нека савремена играчка, фрижидер, клима уређај, веш-машина. Отуда термин рачунар (енгл. цомпутер) није довољан, те користимо термин дигитални уређај. Ученике треба подстицати да поделе са вршњацима животне ситуације које су их увериле у корисност дигиталних уређаја, тј. опишу како родитељи: плаћају рачуне од куће (без чекања у реду, у време када им је згодно, чак и ноћу), како проналазе информације које су им потребне (радно време продавнице, временску прогнозу, читају новине и сл.), користе навигацију... Наставник треба да створи услове за хеуристички разговор постављајући питања: Некада није било рачунара. И тада су лекари лечили људе. Сада лекари користе дигитални уређај. Зашто? (Повезивањем рачунара, систем здравствене заштите обезбеђује да ажурни подаци о здравственом стању пацијента буду доступни не само једном лекару, већ свим лекарима укљученим у његово лечење. Не постоји потреба ни за издавањем папирних рецепата за лекове. Тиме се смањују трошкови и обезбеђује правовремено издавање лекова пацијентима којима су потребни, као и штити животна средина); Како ради касир у продавници? Да ли укуцава цену производа? Како је употребом дигиталног уређаја унапређен његов рад? (Скенирајући бар-кодове, касир ради брже, производи које су купци купили нису више на стању у продавници, менаџер продавнице зна шта треба набавити, а шта не); Наставници су подучавали децу и пре рачунара. Сада користе дигитални уређај. Зашто? (Некада су наставници уписивали оцене у папирни дневник. Сада користе електронски дневник. Коришћењем електронског дневника наставник омогућава да родитељи лако могу да прате оцене своје деце, да правовремено виде коментаре наставника и васпитно делују.) Како би створио услове да ученици упореде начине креативног изражавања у ликовној уметности (вајарство) са дигиталним уређајима и без њих, наставник треба да омогући ученицима да, на часу, вајају у пластелину популарни лик из цртаћа. Током часа, наставник треба да прикаже ученицима видео-запис дигиталног вајања истог јунака, у 3Д програму и са ученицима извршити поређење вајања и дигиталног вајања. Обуку ученика за коришћење дигиталних уџбеника наставник треба да спроводи планирано, у више наврата, у ситуацијама када дигитални уџбеник пружа могућности које премашују традиционални и доприноси разумевању наставног садржаја различитих предмета, те конструкцији и функционализацији знања. На часовима наставник треба да омогући ученицима да искажу своје виђење предности и мана дигиталних уџбеника. Ако ученици користе дигиталне уџбенике различитих издавача, добро би било да наставник подстакне ученике да упореде платформе и укажу на различите добробити сваке од њих. Ученици треба да решавају тестове у уџбеницима и играју образовне игре, а све у контексту конструкције конкретних знања и јачања дигиталне компетенције. Питања попут: Како људи комуницирају? Како дигитални уређаји доприносе брзини и лакоћи комуникације? Како данас комуницирамо са особама које су физички удаљене, живе у различитим деловима света? Да ли је могуће комуницирати коришћењем сваког дигиталног уређаја? Који су предуслови за комуникацију помоћу дигиталних уређаја? Који дигитални уређаји су"паметни" и има ли, уопште простора да, у овом контексту, говоримо о памети? наставник треба да постави ученицима и омогући им да поделе своја искуства када су у питању видови комуникације са дигиталним уређајима и без њих. У овом контексту, наставник треба да искористи прилику да са ученицима разговара и о интернету, без инсистирања на дефинисању појма. (Комуникација лицем у лице, разговор посредством фиксне телефоније неки су од традиционалних начина комуникације. Мобилни телефон је дигитални уређај помоћу кога можемо увек да комуницирамо (ако имамо домет и платили смо рачун). Да ли је то случај и са таблетом? За комуникацију помоћу таблета неопходан нам је приступ интернету и одговарајући програми. Наставник треба да упозна ученике са могућностима комуникације на релацији човек - дигитални уређај (паметни фрижидер, машина за прање веша, клима-уређај).) Ако могућности локалне средине дозвољавају, наставник треба да одведе ученике у музеј, у осмишљену туру која им пружа прилику за уметнички доживљај и учење. У учионици, наставник треба да демонстрира ученицима виртуелну посету неком од најзначајнијих светских музеја/галерија и подстакне их на размишљање о условима који су били потребни да би се приказана установа културе посетила. Оно што ученици треба да схвате јесте да дигиталне уређаје можемо и треба да користимо како би повећали (створили нове) прилике за учење и искуства из области науке, културе и уметности. Посебно је значајно да наставник, пре екскурзије или наставе у природи, употреби неку од постојећих веб-презентација (http://viminacium.org.rs/izlozbe/viminacium-virtual-tour/) или апликација и, виртуелно, упозна ученике са местима и културним добрима (музејима, манастирима, споменицима) које ће посетити. На тај начин, наставник пружа ученицима прилику да упореде доживљај поднебља и културне баштине посредством дигиталног уређаја и уживо. О доживљају ученика треба продискутовати након повратка у школу. (Дигитални уређаји и интернет омогућавају приступ најзначајнијим достигнућима културе и науке без изласка из учионице. Њиховим коришћењем, повећава се доступност светске културне баштине. Нације производе бројне дигиталне производе да би

	промовисале сопствену културу и показале своја достигнућа. Да ли и ми треба о томе да мислимо и на томе да радимо и, да бисмо исто постигли, која знања треба да имамо, завршна су питања за ученике.)
БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УЏБЕНИКА	Наставник треба да иницира хеуристички разговор - какав је начин живота савременог човека? Колико се крећемо, каквим се активностима бавимо? Указати на чињеницу да се број занимања у којима је дигитални уређај доминантно средство за рад непрестано увећава и да отуда потиче потреба да негујемо здраве навике када је употреба дигиталних уређаја у питању. Нагласити да проблеми који настају са видом и коштано-мишићним системом не настају од употребе технологије, већ од неправилног положаја тела, претежног седења, дужег гледања без промене фокуса. Своју тврдњу треба да подупре нпр. приказивањем видео-записа http://bit.ly/KibernetskiPoremecaj. Наставник треба да демонстрира и, заједно са ученицима примени начине коришћења дигиталних уређаја на безбедан начин по здравље. Добро би било и да заједно излистају неке од здравствених ризика, разговарају о дужини утрошеног времена испред екрана, направе одговарајући постер и окаче га у учионици. Правилно одлагање електронског отпада важно је питање за очување здраве животне средине. Наставник може од ученика да тражи да разговарају са родитељима и пронађу електронски отпад који поседују у кући и, уколико постоје услови, организује акцију прикупљања тог отпада. Алтернатива је да наставници разредне наставе исте школе организују заједничку акцију прикупљања електронског отпада и, као госта-експерта, позову стручњака из агенције за уклањање и складиштење ове врсте отпада да одржи адекватно предавање ученицима. (У случају да у локалној средини не постоје услови за организацију оваквог догађаја, наставници би требало да се повежу са школама у којима се такве акције спроводе и, са својим ученицима. Уколико ни то није могуће реализовати, ученицима би требало приказати видео-снимак предавања стручњака.) Указати на чињеницу да нису све особе које користе интернет добронамерне. Постоје људи који могу да угрозе имовину, па и живот других корисника интернета. У том смислу, треба приказати одабране видео-записе који адекватно третирају неке од најчешћих појава из спектра догађаја који настају откривањем података о личности (име и презиме, адреса становања, број телефона, фотографија, идентитет на интернету). Крађа: http://bit.ly/Opljackani Лажни идентитет: http://bit.ly/LazniIdentitet Од изузетног значаја је да ученици схвате који подаци спадају у податке о личности, као и на које начине их људи најчешће чине доступним на интернету. Више информација о безбедном коришћењу интернета код деце узраста 4-8 година (стручне текстове, цртане филмове за децу, итд.) наставник може да пронађе на: https://digitalni-vodic.ucpd.rs/zastita-licnih-podataka-i-privatnosti-na-internetu/. Посебну пажњу треба посветити чињеници да људи своје личне податке чине доступним добровољно (најчешће из незнања или наивности). Наставник треба да покрене дискусију о непримереној комуникацији (говор мржње, вређање, омаловажавање), као и о ризичној комуникацији (контакт са непознатим особама) у реалном животу. Затим, треба да помогне ученицима да формирају вредносне ставове који се подједнако односе на комуникацију у онлајн и офлајн свету. Такође, наставник треба да подстакне ученике да наведу ситуације у којима су се срели са различитим врстама непримереног садржаја у реалном животу и нагласи да је слична ситуација у онлајн свету. Неопходно је да, током разговора са ученицима, непрестано наглашава да они не треба да се осећају беспомоћно ако се нађу у сличним ситуацијама, већ да постоје особе и институције којима треба правовремено да се обрате и од којих ће добити адекватну заштиту: 1. родитељ/други законски заступник 2. наставник, педагог, психолог, директор 3. https://pametnoibezbedno.gov.rs/ Телефон: 19833 Форма: https://pametnoibezbedno.gov.rs/prijava-nelegalnog-sadrzaja/ Користан извор: https://www.commonsense.org/education/digital-citizenship/lesson/putting-a-stop-to-online-meanness Дигитални уређаји захтевају пажљиво руковање и одговарајућу заштиту од неовлашћеног приступа. Ученике треба упознати са неколико важних принципа физичке заштите дигиталног уређаја (не доводити уређај у контакт са течностима, посебно слатким пићима, штитити га од прашине, излагања прекомерној топлоти, било због вишесатне употребе или остављања на сунцу или пећи и сл.). Поред физичке заштите, дигитални уређај треба обезбедити од неовлашћеног приступа.
АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН	Знања ученика и садржаје осталих обавезних предмета и изборних програма требало би искористити како би се пред њих поставио адекватан задатак - поступак који треба да анализирају и предложе кораке за његово спровођење (колут унапред, писање слова, низ

РАЗМИШЉАЊА	сличица од којих треба сачинити причу, низ сличица међу којима има сувишних...). Наставник треба да уведе термин алгоритам и да га ученицима протумачи као упутство за решавање неког проблема или извођење неког поступка. Свако инсистирање на дефиницијама није прихватљиво. Ученике треба ставити у ситуацију да добију упутство прво за делимично познате и њима смислене задатке и поступе у складу са њим. Потребно је да наставник осмисли симболе које ученици треба да дешифрују и изврше предвиђени поступак. У другој фази, наставник треба ученицима да обезбеди упутство које им омогућава да изврше потпуно непознати задатак. Након успешне реализације задатка, наставник треба да им укаже да су били у ситуацији у којој се сваки дигитални уређај налази - извршава наредбе (упутства), не знајући са којим циљем, али ипак савршено тачно и на корист својим корисницима. Тестирање ваљаности алгоритма, исправљање грешака, осмишљавање и тестирање унапређеног решења драгоцени су трениуци учења. (Само ученик који је свестан чињенице да пут до успеха може бити вијугав има добре изгледе да постане успешан.) У том смислу, наставник често треба да поставља ученике у ситуације да разматрају унапред креиране алгоритме (упутства) за решавање одређених задатака, да у више наврата откривају грешке и исправљају их, све док не дођу не само до најбољег, већ и до најефикаснијег решења. Како би ученици јасно повезали алгоритам са понашањем дигиталног уређаја, наставник треба да им прикаже једноставан алгоритам (на табли), а затим и да им демонстрира како се дигитални уређај понаша у складу са тим алгоритмом. У циљу досезања предвиђеног исхода, најбоље је да наставник користи унапред програмираног робота или други физички дигитални уређај (попут микроконтролера) и демонстрира ученицима његово понашање. Уколико наставник располаже роботима или, за узраст ученика одговарајућим физичким дигиталним уређајима, препоручено је да и ученици искусе управљање њиховим понашањем, у складу са симболима исказаним алгоритмом. Ако су ученицима на располагању рачунари, рад у програму на адреси https://scratch.mit.edu/projects/19685257/може да допринесе досезању дефинисаног исхода.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на процес учења и достизање исхода учења вреднују се процес и продукти учења. Устаљене методе процене постигнућа ученика, које наставници примењују у другим обавезним предметима и изборним програмима, могуће је примењивати и у настави овог предмета. Ипак, изазови попут чињенице да процена постигнућа заснована само на резултатима практичних задатака које ученици раде није довољан показатељ онога што они знају и умеју, или да је, при сарадничком раду, врло тешко идентификовати допринос сваког појединца, доводи до потребе за издвајањем неколико техника које се посебно препоручују за примену у оквиру предмета Дигитални свет (превасходно зато што у највећој мери корелирају са његовом природом):

- самопроцена: програм наставе и учења очекује да ученици објасне нпр. начин функционисања једноставних алгоритама (укључујући и оне које су сами креирали), тестирају их, а затим откривају и исправљају грешке у њима. Неговање праксе исказивања рефлексивних коментара током представљања онога што су урадили прилика је за развој самоувида и саморегулације у учењу и основа за процену властитог постигнућа ученика;
- вршњачка процена: ова врста процене постигнућа ученика природно се надовезује на процес самопроцене - ученици раде у пару или групи на истом задатку и имају могућност да, делећи одговорност, стварају и исправљају решења, те пружају конструктивне повратне информације. (Ова метода широко је распрострањена у ИТ индустрији од стране професионалних програмера (програмирање у пару) и лако ју је превести у учионицу.);
- отворена питања: знање ученика о концептима који су обухваћени програмом неће увек бити лако уочљиво. Постављање отворених питања један је од начина на који наставник може да процени постигнућа својих ученика, али и да допринесе продубљивању њиховог разумевања конкретног концепта. Питања која почињу са "Зашто" или "Како" посебно су корисна: Зашто није добро да чашу са слатким пићем држиш поред дигиталног уређаја? Како ради твој алгоритам? Зашто је потребно да водиш рачуна о дужини времена које проводиш у раду са дигиталним уређајем? итд.;
- Већ знам - Желим да научим - Научио/ла сам: коришћење рубрика за идентификацију онога што већ знају, шта желе да науче и, накнадно, онога што су научили, корисна је техника коју ученици могу да користе за подршку самосталном учењу, а наставник за процену њихових постигнућа.

Примењујући предложене методе процене постигнућа ученика наставник креира и конзистентно гради персонализовано и подстицајно образовно окружење. Он прати постигнућа ученика из улоге активног посматрача и ментора. Избегнута је формална ситуација процењивања (наставникне прозива и не пропитује ученике), чиме је ниво стреса ученика битно смањен (потенцијално и елиминисан). Јачање самопоуздања ученика и саморегулације у учењу посебна је добробит која произилази из наведеног.

Б. ИЗБОРНИ ПРОГРАМ

Назив предмета	**ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ**
Циљ	**Циљ** наставе и учења Грађанског васпитања је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске и локалне заједнице,уважавајући принципе,процедуре и вредности демократскогдруштва.
Годишњи фонд часова	**36 часова**

ИСХОДИ По завршеном разреду ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– својим понашањем показује да прихвата различитостдругих; – препознаје у свом окружењу примере неједнаког посту пањапреманекојособиилигрупинаосновунекогњиховог личногсвојства; – сепонашананачинкојиуважавасопственеитуђепотребе, права и осећања у свакодневнимситуацијама; – препознаје примере солидарности у свом окружењу, причама, филмовима; – укажевршњациманаособеилигрупеусвомокружењукојима је потребна помоћ иподршка; – објасни разлику између саосећања, солидарности и сажаљења на датомпримеру; – укаже на упрошћено, поједностављено, генерализовано инај	**ЉУДСКА ПРАВА** **Сви различити, а сви равноправни**	**Различитост** Живот у заједници у којој би сви људи били исти (по полу, узрасту, вери, националности, образовању, интересовању). Различитост као богатство једне друштвене заједнице. Отвореност и затвореност за различитости. Различитости у нашој локалној заједници. **Равноправност мушкараца и жена** Уважавање разлика уз једнака права, одговорности и могућности. Дечаци и девојчице – сличности и разлике, иста права и могућности. **Осетљиве друштвене групе** Групе којима је услед специфичних разлика потребна додатна подршка како би имале исте шансе и могле равноправно дасе

чешћенетачноприказивањенекоганаприказанимпримерима; - наведе неколико институција у свом окружењу које бринуо потребама и правима грађана, посебнодеце; - наведе шта би волео да има у својој локалној заједницишто сада недостаје; - тражи помоћ у ситуацијама кршења својих или туђихправа; - наведејединоудружењеграђанаусвомокружењуиопише чиме се бави; - опишенакојесвеначинедецањегових/њенихгодинамогуда брину о својој локалнојзаједници; - пажљиво слуша саговорника, слободно износи мишљење, образлажеидеје,дајепредлогеиприхватададругимогуимати другачијемишљење; - испољава заинтересованост за сарадњу и учешће у групном раду; заједно са осталим ученицима учествује у проналажењу особа којима је потребна помоћ, у изради плана и реализацији акције, њеној промоцији ивредновању.		укључе у живот заједнице и остваре своје потребе иправа. **Стереотипи и предрасуде** Упрошћено, поједностављено, генерализовано и најчешће нетачно приказивање некога (сви дечаци су, све девојчице су, сви Роми су). Негативно мишљење појединаца о некоме ко се не познаје довољно. Стереотипи и предрасуде као основ за дискриминацију. **Дискриминација** Неједнако поступање према особи или некој групи на основу неког њиховог личног својства (пол, узраст, вера, националност, образовање, инвалидитет), што за последицу има нарушавање њихових права и достојанства. Једнако поступање према неједнакима као вид дискриминације. Етикетирање, ружни надимци као вид дискриминације.
	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО **Ја и други у локалној заједници**	**Локална заједница** Место где грађани задовољавају највећи број својих потреба и остварују највећи број својих права. Потребе и права које деца задовољавају у локалној заједници - заобразовањем,здравственомзаштитом,одмором,игром,учествовањем у спортским, кулурним и уметничкимактивностима. **Комуналне услуге** Услуге од општег интереса за све грађане локалне заједнице - вода, превоз, путеви, паркинг, отпад, осветљење, паркови, пијаце,димничари.

		Институције и организације Локалне заједнице у области образовања,културе,здравља,спортаирекреације,очувањаоколине, безбедности, верскеорганизације. Активности и допринос удружења грађана у локалној заједници. **Наша локална заједница** Брига наше локалне заједнице о потребама и правима својих грађана,. Брига наше локалне заједнице о деци различитих својстава (пол, узраст, сиромаштво, здравље). Доступност садржаја у нашем окружењу слепим или глувим особама, родитељима са дечијим колицима или особама у инвалидским колицима (пешачки прелази, школа, дом здравља, продавница, превоз). Брига деце о својој локалној заједници – о отпаду, биљкама и животињама, споменицима културе, уметничким делима, потрошњи воде, пружање помоћи онима којима је то потребно. Удружење грађана у нашем окружењу некад и сад.
	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ **Снага узајамне помоћи**	**Солидарност** Потреба узајамне бриге и одговорности међу људима. Лажна солидарност. Разлика између саосећања, сажаљења и солидарности. Примери акција солидарности у нашој локалној заједници (мобе, добровољно давање крви и хуманитарне акције за лечење болесних, СМС акције прикупљања новца). Ситуацијеукојимасвакомеможебитипотребнапомоћ(болест, сиромаштво, ратови, поплаве, земљотреси, пожари,миграције).

		Медији као подршкасолидарности. **Волонтирање** Добровољно ангажовање појединаца и група у пружању помоћи људима, животињама, биљкама. Мотиви волонтера – веровање у снагу узајамне помоћи, човекољубље и хуманост. Волонтерске акције ученика/ученица школе у локалној заједници (чишћење јавних површина, сађење биљака, помоћ старим људима, удомљавање напуштених кућних љубимаца). Активности волонтера Црвеног крста у нашој локалној заједници.
	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ **Акција солидарности у локалној заједници**	**Планирање и извођење акције солидарности у локалној заједници** Утврђивање коме је у заједници потребна помоћ. Одређивање циља акције. Припрема плана акције – подела улога, договор о роковима, начину реализације. Извођење и документовање акције –видео, фотографије, текстови и сл. Промоција акције на нивоу школе –приказивање другим одељењима, родитељима и сл., прављење постера или паноа, објављивање прилога у школском листу. Вредновање акције – чиме смо задовољни, шта је могло бити боље.

Кључни појмови: равноправност, стереотипи и предрасуде, дискриминација, локална заједница, солидарност, волонтирање

ОПШТА КОМПЕТЕНЦИЈА : **Сазнање о себи и другима**

Компетенција: Компетенција за учење, комуникација,сарадња,вештина за живот у демократском друштву

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Изборни програм Грађанско васпитање за трећи разред организован је, као и програми за претходна два разреда, по моделу спирале што значи да су садржаји дати у исте четири области (*Људскаправа,Демократскодруштво,Процесиусавременомсвету* и *Грађански активизам)* али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природнавеза.

ОБЛАСТ/ТЕМА	**НАЧИНИ И ПОСТУПЦИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА**
ЉУДСКА ПРАВА	У оквиру теме *Ја и други* налазе се садржаји интердисциплинарног карактера који се односе на ученика као *друштвено биће*, његова права и обавезе у окружењу и друштвеним групама којима припада (породица, школа, вршњаци). Када се говори о *основним животним потребама*, ту се првенствено мисли на физиолошке потребе заједничке за све људе, као и на одређена правила понашања која омогућавају задовољавање тих потреба. Размишљање и дискусија не само о својим потребама већ и уважавање потреба и осећања других, такође, представља једну од суштински важних васпитних компоненти предмета.
ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО	Неопходно је, на адекватним и ученицима блиским примерима, указивати на дуализам права и обавеза ученика.
ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ	Слободни, односно друштвени разговор, основа је свакодневне комуникације и зато је потребно ученике усмеравати како да учтиво започну разговор, размењују информације и користе основне форме учтивости. У току разговора могу се издвајати ситуациони говорни предлошци који се користе у свакодневним комуникативним ситуацијама. Ученици се охрабрују да обликују усмену поруку у којој ће изнети информације на примерима из свакодневног школског живота. У току сваког разговора ученици се подстичу да говоре, односно да износе информације, своја мишљења, именују осећања, уз одабир одговарајућих речи. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се остваре жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења.

ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ	Ученике треба кроз активности које се организују у оквиру одељења или школе подстицати на учење кроз искуство. Претходно стечена знања и вештине се интегришу и практикују. Акције треба да буду мале и изводљиве, али да имају све кораке. Ученике треба охрабривати када наиђу на тешкоће и јасно указивати да си и неуспеле акције добре јер њиховом анализом долазимо до увида који су кораци били погрешни. Бројни су примери тема у оквиру којих се могу осмислити једноставне акције у корист права детета, а на нивоу одељења/групе. Реализује се кроз заједничко промишљање наставника и ученика на задату тему.

Остваривање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника. Наставници су у прилици да бирају: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције као и да сами осмисле неке друге активности. Радионице треба да започињу причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности) као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Добро је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика, добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовањем.

За реализацију програма и остваривање дефинисаних исхода врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима, он је тај који даје повратну информацију и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Он подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе што је озбиљан захтев за ученике другог разреда који су још увек у великој мери фокусирани на сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се остваре жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења.

Назив предмета: **ВЕРСКА НАСТАВА – ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС**

Годишњи фонд часова: **36**

Разред: **Трећи**

ТЕМА **(наставне јединице)**	**ЦИЉ**	**ИСХОДИ** По завршетку теме ученик ће:	**ПРЕПОРУЧЕНИ САДРЖАЈИ ПО ТЕМАМА**	**НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА**
I – УВОД **1. Свет је створен за тебе, чувај га! – уводни час**	• Упознавање ученика са садржајем предмета, планом и програмом и начином реализације наставе Православног катихизиса; • Мотивисање ученика за похађање верске наставе	*Когнитивни аспект:* • моћи да сагледа садржаје којима ће се бавити настава Православног катихизиса у току 3. разреда основне школе; • моћи да уочи какво је његово предзнање из градива Православног катихизиса обрађеног у претходном разреду школовања. *Афективни аспект:* • ученик ће бити мотивисан да активно учествује на часовима верске наставе	• Упознавање са садржајем програма и начином рада	Катихизација као литургијска делатност- заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика. Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“), већ као настојање да се учење и искуство Цркве лично усвоје и спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве. На почетку сваке наставне теме ученике би требало упознати са циљевима и исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривања програма рада, као и са начином вредновања њиховог рада. **Врсте наставе** Настава се реализује кроз следеће облике наставе: • **теоријска настава (34 часова)**
II – БОГ СТВАРА СВЕТ И ЧОВЕКА **2. Свето Писмо нам сведочи о настанку света**	• пружити ученицима основна знања о учењу Цркве о стварању света; • омогућити ученицима да разумеју да Бог ствара природу и човека, јер жели да их воли и да буде са њима заједно;	*Когнитивни аспект:* • препознати неке елементе библијске повести о стварању света; • моћи да препозна и именује иконе на којима су представљени дани стварања света, на основу библијске повести;	• Појам Светога Писма као књиге откривења • Стварање невидљивог света-духовних сила - анђела • Библијско	

. Света некада уопште није било (1. и 2. дан стварања) **. Све је биље створено и Сунцем обасјано (3. и 4. дан стварања)** **. Све врви од живота (5. и 6. дан стварања)** **. Створен сам да личим на Бога**	• Пружити ученицима могућност да разумеју да је човек у природној вези са свим оним што је Бог претходно створио, али да се разликује од свих створених бића; • Објаснити ученицима да је човек икона Божја (сличан Богу) зато што је створен као слободна личност и једини позван да буде домаћин света; • Омогућити ученицима да увиде разлику између Бога и створене природе.	• моћи да увиди да је свет скуп конкретних врста живих бића која су уједињена, једна другима потребна и да она чине велику заједницу љубави – Цркву; • моћи да објасни да је свет створен љубављу Божјом; • моћи да разуме да се права слобода изражава као љубав према другим људима, природи и Богу; • уочити да је човек сличан Богу. *Афективни аспект:* • бити подстакнут да развија љубав према ближњима, природи и Богу; • развијати жељу и свест о важности бриге према ближњима и природи.	казивање о стварању света по данима • Стварање човека • Песма „Молитва“ Бранко Радичевић(песник се диви Божјем стварању и моли благослов...) • Прича „Паче“ А. Солжењицин	• **практична настава (2часа)** **Место реализације наставе** • Теоријска **настава се реализује у учионици**; • Практична настава се **реализује у цркви – учешћем у литургијском сабрању;** **Дидактичко методичка упутства за реализацију наставе** • Уводне часове требало би осмислити тако да допринесу међусобном упознавању ученика, упознавању ученика с циљевима, исходима, наставним садржајима, али и тако да наставник стекне почетни увид у то каквим предзнањима и ставовима из подручја Православног катихизиса, група располаже. • Реализација програма требало би да се одвија у складу с принципима савремене активне наставе, која својом динамиком подстиче ученике на истраживачки и проблемски приступ садржајима тема. У току реализације стављати нагласак више на доживљајно и формативно, а мање на сазнајно и информативно. • Квалитет наставе се постиже када се наставни садржаји реализују у складу са савременим педагошким захтевима у погледу
III – БОГ НАС ВОЛИ **. Бог ствара свет из љубави** **. Бог, људи и природа** **. Свет не може без Бога** **0. Бог се брине о свету** **1. Божићни весници**	• Омогућити ученику да увиди да је Бог створио свет из љубави; • Омогућити ученику да увиди да се Бог брине о свету; • Омогућити ученику да разуме да је Бог из бриге према свету и човеку послао свога Сина у свет.	*Когнитивни аспект:* • знати да је Бог створио свет из љубави и да објасни како зна да Бог воли свет; • препознати да Бог брине о свету и да наведе примере Божјег старања о свету; • увидети кроз своје креативне способности да је човек сличан Богу; • увидети да Бог жели да свет постоји вечно; • увидети да су Бог, људи и природа различити, али да нису потпуно раздељени; • увидети различитост која постоји	• Прича „Шишарка“ или прича „Себични џин“ О. Вајлд (са правим крајем, кад се појављује Христос...) • Прича Св. Владике Николаја о томе како је Господ са Богородицом избавио пастира Давида из невоље (кад је заспао у пећини а змија му легла на груди...)А	

		између Бога и створеног света; • знати да је Бог из бриге према свету и човеку послао свога Сина у свет; • упознати улогу анђела као сарадника Божјих у старању о свету; • уочити да је свет смртан ван заједнице са Богом; • упознати сдржај молитве Анђелу чувару; • усвојити текст и мелодију песме „Анђели певају“. *Афективни аспект:* • бити подстакнут да развија свест о томе да је важан зато што га воли Бог и његови ближњи ; • бити подстакнут да се труди да воли све људе (чак и оне од којих је веома различит).	кад је одрастао Цар Давид је описао Богородицу и Христа у псалму • „Љубавна песма“, М. Данојлић (о маслачку и облачку) • Јављање анђела Богородици; • Јављање анђела Јосифу; • Сусрет Богородице и Јелисавете; • Јављање анђела пастирима; • Јављање анђела мудрацима; • Анђео јавља Јосифу да склони породицу у Египат; • Молитва Анђелу чувару; • Песма: „Анђели певају“.	употребе разноврсних метода, облика рада и наставних средстава. • Имаући у виду захтеве наставног програма и могућности транспоновања наставног садржаја у педагошко дидактичка решења, наставник би требало да води рачуна и о психолошким чиниоцима извођења наставе – узрасту ученика, нивоу психофизичког развоја, интересовањима, склоностима, способностима и мотивацији ученика. • У остваривању савремене наставе наставе наставник је извор знања, креатор, организатор и координатор ученичких активности у наставном процесу. • Настава је успешно реализована ако је ученик спреман да Цркву схвати као простор за остваривање своје личности кроз заједничарење са ближњима и Тројичним Богом који постаје извор и пуноћа његовог живота. **Евалуација наставе** Евалуацију наставе (процењивање успешности реализације наставе и остварености задатака и исхода наставе) наставник ће остварити на два начина: • процењивањем реакције ученика или прикупљањем коментара
IV – ЗАЈЕДНИЦА БОГА И СВЕТА КРОЗ ЧОВЕКА **12. Човек домаћин и свештеник у свету** **13. Свети Сава**	• Пружити ученицима основ за разумевање да се лични однос са Богом остварује кроз служење Богу и ближњима; • Пружити ученицима основ за разумевање да	*Когнитивни аспект:* • уочити да је човек посредник између Бога и природе и да Бог са природом разговара преко човека; • проширити своје знање о служењу Светога Саве Богу и нашем народу; • уочити да нема љубави без служења ближњима;	• Прича „ Три дрвета“(Ова прича је и Божићна и Васкршња) • Подизање задужбина – најзначајније задужбине Светога Саве и Светог Симеона	

14. Свети Сава брине о нама **15. Радост служења**	природи и човеку вечно постојање дарује Бог; • Омогућити ученику да увиди да су светитељи најбољи пример односа човека са Богом; • Пружити ученицима основна знања о о Светоме Сави као нашем примеру служења.	• упознати библијску повест о Христовом служењу Апостолима. *Афективни аспект:* • бити подстакнут да љубав препознаје као служење; • знати да кроз чињење дела љубави према ближњима, постаје сличан Христу и светитељима Божјим.	Мироточивог • Јеванђељско казивање о Христовом служењу – прање ногу апостолима и Тајна вечера • Прича: Доброчинство – најлепши начин да постојиш, из књиге «Мали анђео», Н. Витошевић.	ученика путем анкетних евалуационих листића; • провером знања које ученици усвајају на часу и испитаивањем ставова; **<u>Оцењивање</u>** Непосредно описно оцењивање ученика може се вршити кроз: • усмено испитивање; • писмено испитивање; • посматрање понашања ученика; **<u>Оквирни број часова по темама</u>** Увод – **1** Бог ствара свет и човека – **7** Бог нас воли – **7** Заједница Бога и света кроз човека– **6** Литургија – преображени свет – **7** Човек и природа - **6** • Евалуација – **1+1**
V – ЛИТУРГИЈА-ПРЕОБРАЖЕНИ СВЕТ **. Наши дарови благодарности (опис н.ј. - твар у Литургији)** **. Литургија - преображај света** **. Литургија – молитва за спасење човека и света** **. Васкресење Лазарево** **. Васкрсење Христово**	• Ученицима пружити основ за разумевање да хлеб и вино – наши дарови -представљају свет у малом; • Ученицима пружити основ за разумевање разлога приношења Богу хлеба и вина на Литургији; • Пружити основ за разумевање да се на Литургији молимо за спасење целога света; • Омогућити ученицима да увиде да се на Литургији остварује спасење човека и света; • Ученицима пружити основ за разумевање да нас Христос толико воли да је дао свој живот за	*Когнитивни аспект:* • препознати да је Литургија захвалност Богу; • уочити да се захвалност Богу показује кроз наше дарове; • уочити да наши дарови хлеб и вино представљају свет у малом; • увидити везу Литургије и спасења човека и света; • проширити своја знања о празнику Васкрсења; • увидити шта за створену прируду значи Христово Васкрсење; • усвојити текст и мелодију песме *„Људи ликујте“* *Афективни аспект:* • бити подстакнут да учествује на Литургији како би показао Богу да жели да буде у заједници са Њим; • бити подстакнут да у себи развија осећај захвалности према Богу и својим ближњима.	• Твар у Литургији – хлеб и вино • Песма“Како настаје хлеб“ Лидија Поповић • Твар у Литургији – тамјан, уље, восак, вода, врба, бадњак, јаје, жито, грожђе... • Прича о удовичиној лепти • Велика Јектенија • Прича „Мудри чобанин“ Патријарх српски Иринеј Гавриловић(прича о причешћу) • Библијско казивање о	

	нас и да је васкрсао да победи смрт за нас.		васкрсењу Лазара • Казивање о женама мироносицама на Христовом гробу ((„Зашто тражите живога међу мртвима“) • Васкршња прича „ И жовотиње“ Зинаида Хипијус	
VI – ЧОВЕК И ПРИРОДА **21. Све чека на љубав човека** **22. Чувамо дарове Божије љубави** **23. Стварање света у православној иконографији** **24. Икона света створеног за мене**	• Ученицима пружити неопходно знање да разумеју да је човек одговоран за очување природе; • Омогућити ученицима да увиде на које све начине људи данас уништавају природу, тј. да увиде да загађење природе потиче од човека; • Омогућити ученицима да разумеју да је човек позван од Бога да брине о природи; • Упознати ученике са примерима изражавања љубави према природи; • Развијати код ученика скромност; • Установити обим и квалитет знања стечених у току школске године из Православног катихизиса.	*Когнитивни аспект:* • препознати личну одговорност за творевину; • увидити да се загађењем наше околине, загађује цео свет; • увидити да се на православним иконама стварања света и човека, приказује зависност природе од човека; • препознати представе које приказују догађаје везане за стварање света; • уочити у којој мери је напредовао и савладао градиво Православног катихизиса трећег разреда основне школе. *Афективни аспект:* • бити подстакнут на очување природе и своје животне средине; • бити подстакнут да гледа на природу као на Божју творевину; • Ученици ће бити подстакнути да уреде школски простор изабраним радовима везаним за стварање и очување света	Поучне приче: • „Свети Власије благосиља животиње“ • „Игуман и медвед“ • „Необична лађа“ (Свети Елије и крокодил) • „Свети Серафим и медвед“ Песма „ Радуј се“ М. Одаловић Израда иконе Израда стрипа	

КОРЕЛАЦИЈА С ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА / МОДУЛИМА:

1. Српски језик и књижевност
2. Математика
3. Познавање природе и друштва
4. Музичка култура
5. Ликовна култура
6. Грађанско васпитање

Уџбеници који се користе у процесу наставе у 3. разреду:

Назив издавача	Наслов уџбеника писмо	Име/имена аутора	Број и датум решења министра
СРПСКИ ЈЕЗИК **„НОВИ ЛОГОС”**	*СРПСКИ ЈЕЗИК 3* *за трећи разред основне школе; уџбенички комплет;* *ћирилица*	Наташа Станковић Шошо, Маја Костић	650-02-00592/2019-07 од 11.2.2020.
	У свету речи, *Читанка за српски* *језик за трећи разред основне школе*		
	Дар речи, *граматика за српски језик за трећи разред* *основне школе*	Јелена Срдић	
	Радна свеска *уз уџбенички комплет српског језика и* *књижевности за* *трећи разред основне школе*	Наташа Станковић Шошо, Јелена Срдић	
НЕМАЧКИ ЈЕЗИК **ЈП „ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ”**	трећи разред основне школе; уџбенички комплет (уџбеник, аудио компакт диск и радна свеска)	Цвијета Шмит, Иванка Фајфер Чогоровић	650-02-00399/2019-07 од 30.12.2019.
Математика **„НОВИ ЛОГОС”**	*Математика 3,* *уџбеник за трећи разред основне школе* *(први, други, трећи и* *четврти део)*	Сенка Тахировић Раковић, Ива Иванчевић Илић	650-02-00619/2019-07 од 28.1.2020.
Природа и друштво **„НОВИ ЛОГОС”**	*Природа и друштво 3,* *уџбеник за трећи разред основне школе*	Андријана Шикл Ерски, Марина Мунитлак	650-02-00582/2019-07 од 11.2.2020.
	Природа и друштво 3, радна свеска за трећи разред основне школе; уџбенички комплет; ћирилица		

Ликовна култура „НОВИ ЛОГОС”	***Ликовна култура 3,*** *уџбеник за трећи разред основне школе;* ћирилица	Милутин Мићић, Гордана Мићић	650-02-00461/2019-07 од 17.1.2020.
Музичка култура „НОВИ ЛОГОС”	***Музичка култура 3,*** *уџбеник за трећи разред основне школе;* ћирилица	Драгана Михајловић Бокан**,** Марина Иљац	650-02-00596/2019-07 од 4.2.2020.
ДИГИТАЛНИ СВЕТ „НОВИ ЛОГОС”	***Дигитални свет3, уџбеник за трећи разред основне школе***	Марина Иљац, Јелена Батањац	